

Begzad Baliu

UKSHIN HOTI DHE LINDJA E QASJES GJEOPOLITIKE NË HISTORIOGRAFINË SHQIPTARE TË LIDHJES SË PRIZRENIT

Parantezë: Në vitin 2022 kisha filluar sistemimin e një pjese të arkivit të Profesor Idriz Ajetit për një studim mbi angazhimet e tij në jetën shkencore.

HYRJE

Lidhja Shqiptare e Prizrenit përbën një nga ngjarjet më të studiuara në historiografinë shqiptare dhe një nga momentet themelore të formimit të vetëdijes politike moderne të shqiptarëve. Që nga fundi i shekullit XIX e deri në ditët tona, ajo është interpretuar si organizata e parë politike mbarëkombëtare, si shprehje e aspiratave për mbrojtjen e tërësisë territoriale shqiptare dhe si kulm i procesit të Rilindjes Kombëtare. Në këtë traditë të pasur studimore kanë kontribuar rilindësit shqiptarë, historianët e brezit të parë të shtetit shqiptar dhe studiuesit bashkëkohorë, të cilët kanë ndriçuar aspekte të ndryshme të organizimit, programit politik, strukturës institucionale dhe veprimtarisë diplomatike të Lidhjes.

Megjithatë, përkundër pasurisë së kësaj tradite historiografike, një pjesë e madhe e interpretimeve ka mbetur e përqendruar kryesisht në dimensionin kombëtar të ngjarjes, duke e parë Lidhjen si produkt të zhvillimit të brendshëm të vetëdijes kombëtare shqiptare. Pikërisht në këtë pikë shfaqet origjinaliteti i mendimit të Ukshin Hotit. Në studimin e tij, ai nuk e mohon karakterin kombëtar të Lidhjes, por përpiqet ta interpretojë atë brenda një sistemi më të gjerë marrëdhëniesh politike, diplomatike dhe gjeopolitike, duke e vendosur në kontekstin e krizës lindore, të Kongresit të Berlinit dhe të politikës evropiane të balancës së fuqive.

Në këtë mënyrë, Lidhja e Prizrenit nuk paraqitet vetëm si organizatë e shqiptarëve për mbrojtjen e trojeve të tyre etnike, por edhe si momenti historik kur faktori shqiptar hyn në sistemin ndërkombëtar dhe kur çështja shqiptare fiton për herë të parë dimension të mirëfilltë evropian. Kjo qasje përfaqëson një kthesë metodologjike në historiografinë shqiptare, sepse e zhvendos analizën nga historia e ngjarjeve drejt historisë së strukturave politike dhe të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Qëllimi i këtij studimi është të analizojë kontributin teorik, metodologjik dhe historiografik të Ukshin Hotit në interpretimin e Lidhjes së Prizrenit, duke shqyrtuar konceptet themelore të mendimit të tij: faktorin shqiptar, balancën e fuqive, pozitën e Perandorisë Osmane, karakterin ndërkombëtar të Çështjes Lindore, rolin e Kongresit të Berlinit dhe vendin e Lidhjes së Prizrenit në historinë e marrëdhënieve ndërkombëtare. Në këtë kuptim, studimi nuk synon vetëm

rindërtimin e një interpretimi historik, por edhe shqyrtimin e një modeli të ri të mendimit politik shqiptar, i cili e lidh historinë kombëtare me proceset e mëdha të historisë evropiane.

I. Lidhja e Prizrenit si subjekt i marrëdhënieve ndërkombëtare

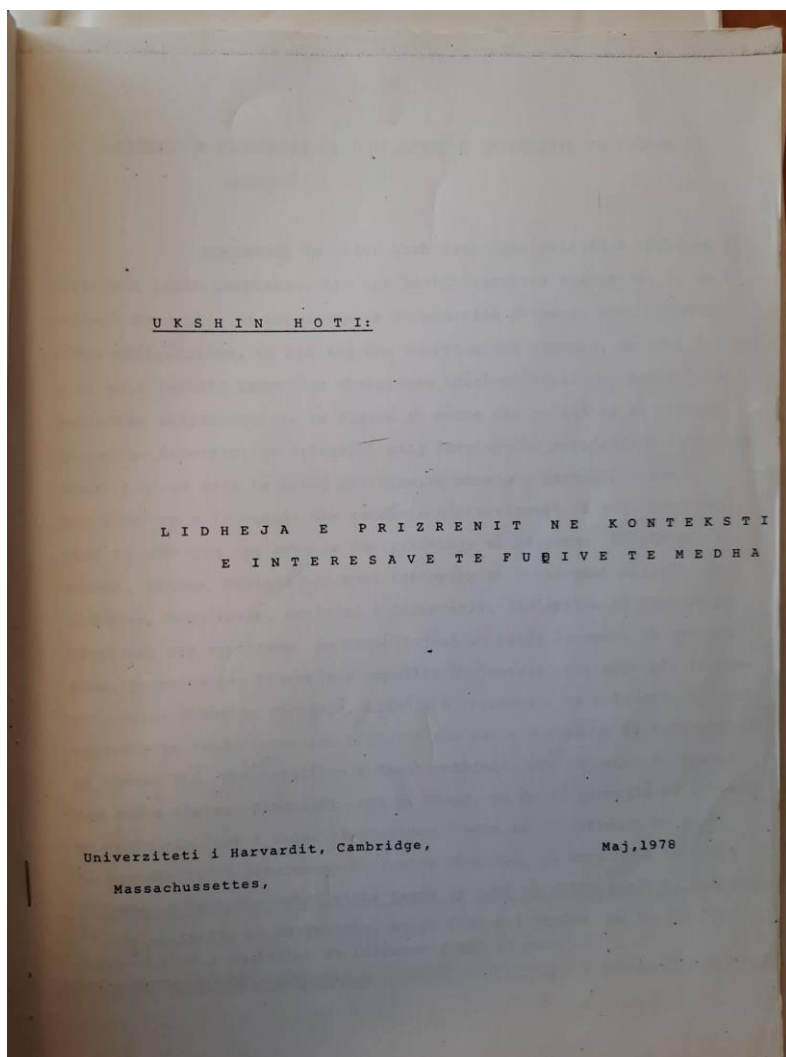
Një nga risitë më të rëndësishme teorike të interpretimit që Ukshin Hoti i bën Lidhjes së Prizrenit qëndron në zhvendosjen e saj nga rrafshi i historisë kombëtare në rrafshin e historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare. Deri në kohën kur ai shkroi studimin e tij, historiografia shqiptare e kishte trajtuar Lidhjen kryesisht si organizatë kombëtare për mbrojtjen e tërësisë territoriale shqiptare, si lëvizje politike të Rilindjes Kombëtare dhe si përpjekje për afirmimin e identitetit kombëtar shqiptar. Këto dimensione Hoti nuk i mohon; përkundrazi, ai i pranon si elemente themelore të karakterit historik të Lidhjes. Megjithatë, ai konsideron se një interpretim i tillë mbetet i paplotë nëse nuk analizohet vendi që kjo lëvizje zë në sistemin ndërkombëtar të kohës.

Sipas Hotit, rëndësia historike e Lidhjes së Prizrenit nuk kufizohet vetëm në organizimin politik të shqiptarëve dhe në mbrojtjen e trojeve të tyre etnike. Vlera e saj e vërtetë historike qëndron në faktin se përmes saj çështja shqiptare u shndërrua nga një problem i brendshëm i Perandorisë Osmane në një çështje me rëndësi evropiane. Pikërisht në këtë moment shqiptarët dolën nga pozita e një popullsie periferike, e trajtuar kryesisht në kuadër të administrimit osman, dhe hynë në fushën e veprimit të diplomacisë ndërkombëtare, duke u bërë pjesë e debatit politik që zhvillohej ndërmjet Fuqive të Mëdha rreth rregullimit të ri të Ballkanit pas Krizës Lindore dhe Kongresit të Berlinit.

Në këtë kuptim, Hoti argumenton se Lidhja e Prizrenit përfaqëson momentin historik kur faktori shqiptar fiton subjektivitet politik në arenën ndërkombëtare. Për herë të parë shqiptarët nuk paraqiten vetëm si objekt i vendimeve të marra nga diplomacitë e huaja, por si subjekt që reagon, organizohet dhe ndërhyr në proceset politike e diplomatike të kohës. Kjo nënkupton kalimin nga pozita e objektit të politikës ndërkombëtare në pozicionin e një aktori që synon të ndikojë mbi të.

Në planin teorik, kjo qasje e afron interpretimin e Hotit me konceptet moderne të teorisë së marrëdhënieve ndërkombëtare, sipas të cilave subjektiviteti politik i një kombi nuk matet vetëm me ekzistencën e një shteti të pavarur, por edhe me aftësinë për të vepruar si faktor i dallueshëm në sistemin ndërkombëtar. Për këtë arsye, Lidhja e Prizrenit mund të interpretohet si forma e parë e artikullimit politik të shqiptarëve në nivel ndërkombëtar dhe si momenti kur çështja shqiptare fillon të marrë dimensionin e një problemi evropian.

Prandaj, në leximin e Ukshin Hotit, Lidhja e Prizrenit nuk është vetëm një organizatë kombëtare dhe as vetëm një etapë e Rilindjes Kombëtare Shqiptare. Ajo është një ngjarje me rëndësi të shumëfishtë historike, sepse shënon hyrjen e faktorit shqiptar në sistemin evropian të balancës së fuqive dhe paraqet pikën fillestare të subjektivizimit ndërkombëtar të çështjes shqiptare. Pikërisht në këtë dimension qëndron edhe kontributi më origjinal i interpretimit të Hotit për historinë politike shqiptare.

II. Koncepti i “faktorit shqiptar” në mendimin politik të Ukshin Hotit

Një nga konceptet më të rëndësishme teorike që përshkon studimin e Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit është nocioni i “faktorit shqiptar”. Ky koncept nuk përdoret nga autori në kuptimin e zakonshëm historiografik, si sinonim i pranisë së shqiptarëve në zhvillimet politike të kohës, por si kategori analitike përmes së cilës shpjegohet hyrja e shqiptarëve në sistemin e marrëdhënieve ndërkombëtare. Në këtë mënyrë, Hoti e zhvendos analizën nga historia e ngjarjeve drejt historisë së proceseve politike dhe të veprimit historik.

Në studimin e tij ai thekson se një nga rëndësitë themelore të Lidhjes së Prizrenit ishte aftësia e saj për ta “futur faktorin shqiptar në vallen e tyre”, domethënë në rrjetin e ndërlikuar të interesave dhe të rivaliteteve të Fuqive të Mëdha që përcaktonin zhvillimet politike të Evropës Juglindore. Kjo formulim përmban në vetvete gjithë thelbin e interpretimit të tij: shqiptarët nuk paraqiten më vetëm

si objekt i vendimeve të marra në Shën Stefan, në Berlin apo në kancelaritë evropiane, por si element aktiv që fillon të ndikojë në rrjedhën e proceseve historike.

Në këtë kuptim, nocioni i “faktorit shqiptar” përfaqëson kalimin nga pasiviteti historik në veprimin politik. Për shekuj me radhë shqiptarët kishin qenë pjesë e strukturës së Perandorisë Osmane dhe trajtoheshin nga diplomacia evropiane kryesisht në funksion të interesave osmane ose të projekteve ekspansioniste të shteteve fqinje. Me krijimin e Lidhjes së Prizrenit kjo situatë ndryshon rrënjësisht. Për herë të parë shqiptarët paraqiten si komunitet politik që formulon kërkesa të qarta, organizon institucione përfaqësuese dhe ndërmerr veprime konkrete për mbrojtjen e interesave të veta kombëtare.

Nga këndvështrimi teorik, Hoti e koncepton faktorin shqiptar si rezultat të ndërgjegjësimit politik kolektiv. Ai nuk e redukton atë në veprimtarinë e individëve të veçantë apo të elitave politike, por e sheh si produkt të ndërveprimit midis elitës kombëtare dhe masës popullore. Pikërisht ky bashkëveprim e bën të mundur transformimin e një popullsie të shpërndarë në një subjekt politik me vetëdije kombëtare dhe me objektiva të artikuluar qartë.

Në analizën e Hotit, rëndësia e faktorit shqiptar qëndron edhe në aftësinë e tij për të prishur llogaritjet e hartuara nga diplomacia evropiane. Marrëveshja e Shën Stefanit dhe projektet territoriale të fuqive të mëdha ishin ndërtuar mbi supozimin se hapësirat shqiptare mund të trajtoheshin si objekt ndarjeje ndërmjet shteteve fqinje. Reagimi politik i organizuar i shqiptarëve përmes Lidhjes së Prizrenit tregoi se në Ballkan ekzistonte një faktor i veçantë politik, interesat e të cilit nuk mund të identifikoheshin as me ato të Perandorisë Osmane, as me ato të shteteve sllave apo greke.

Prandaj, koncepti i “faktorit shqiptar” të Ukshin Hotit nuk ka vetëm kuptim historik, por edhe kuptim teorik. Ai shënon momentin kur shqiptarët fillojnë të veprojnë si subjekt i historisë së tyre dhe njëkohësisht si pjesë aktive e sistemit politik ndërkombëtar. Në këtë kuptim, Lidhja e Prizrenit përfaqëson jo vetëm lindjen e organizimit politik kombëtar shqiptar, por edhe lindjen e faktorit shqiptar si kategori e veçantë e politikës ballkanike dhe evropiane të fund-shekullit XIX.

III. Politika e balancës së fuqive si kornizë interpretative e Lidhjes së Prizrenit

Nëse koncepti i “faktorit shqiptar” përbën boshtin e interpretimit historik të Ukshin Hotit, atëherë teoria e balancës së fuqive përbën boshtin e tij teorik. Në të vërtetë, e gjithë analiza e Lidhjes së Prizrenit ndërtohet mbi premisën se zhvillimet politike në Ballkan gjatë gjysmës së dytë të shekullit XIX nuk mund të kuptohen jashtë sistemit evropian të balancës së fuqive. Për këtë arsye, Hoti nuk e trajton Lidhjen si një fenomen të izoluar kombëtar, por si pjesë të një strukture më të gjerë politike, ku interesat e Fuqive të Mëdha përcaktonin drejtimin themelor të ngjarjeve historike.

Në qendër të analizës së tij qëndron ideja se e ashtuquajtura “Çështje Lindore” nuk ishte thjesht problem i Perandorisë Osmane dhe i popujve të Ballkanit, por një komponent i rëndësishëm i

sistemit evropian të sigurisë. Çdo ndryshim territorial në Ballkan ndikonte drejtpërdrejt në raportet ndërmjet Rusisë, Britanisë së Madhe, Austro-Hungarisë, Gjermanisë, Francës dhe Italisë. Për këtë arsye, vendimet që merreshin lidhur me fatin e popujve të rajonit nuk ishin rezultat i aspiratave të tyre kombëtare, por produkt i përpjekjeve për të ruajtur ose për të modifikuar ekuilibrin e forcave në Evropë.

Sipas Hotit, Kongresi i Berlinit ishte shprehja më e qartë e kësaj logjike politike. Ai nuk u mbledh për të zgjidhur në mënyrë përfundimtare problemet e Ballkanit dhe as për të realizuar aspiratat kombëtare të popujve të rajonit. Qëllimi i tij kryesor ishte ruajtja e paqes evropiane përmes rregullimit të rivaliteteve ndërmjet Fuqive të Mëdha. Në këtë kuptim, paqja nuk përfaqësonte një vlerë në vetvete, por një instrument për të shmangur shpërthimin e një konflikti të përgjithshëm evropian. Pikërisht për këtë arsye Hoti argumenton se politika e balancës së fuqive ishte mekanizmi kryesor që përcaktonte fatin e popujve të Ballkanit.

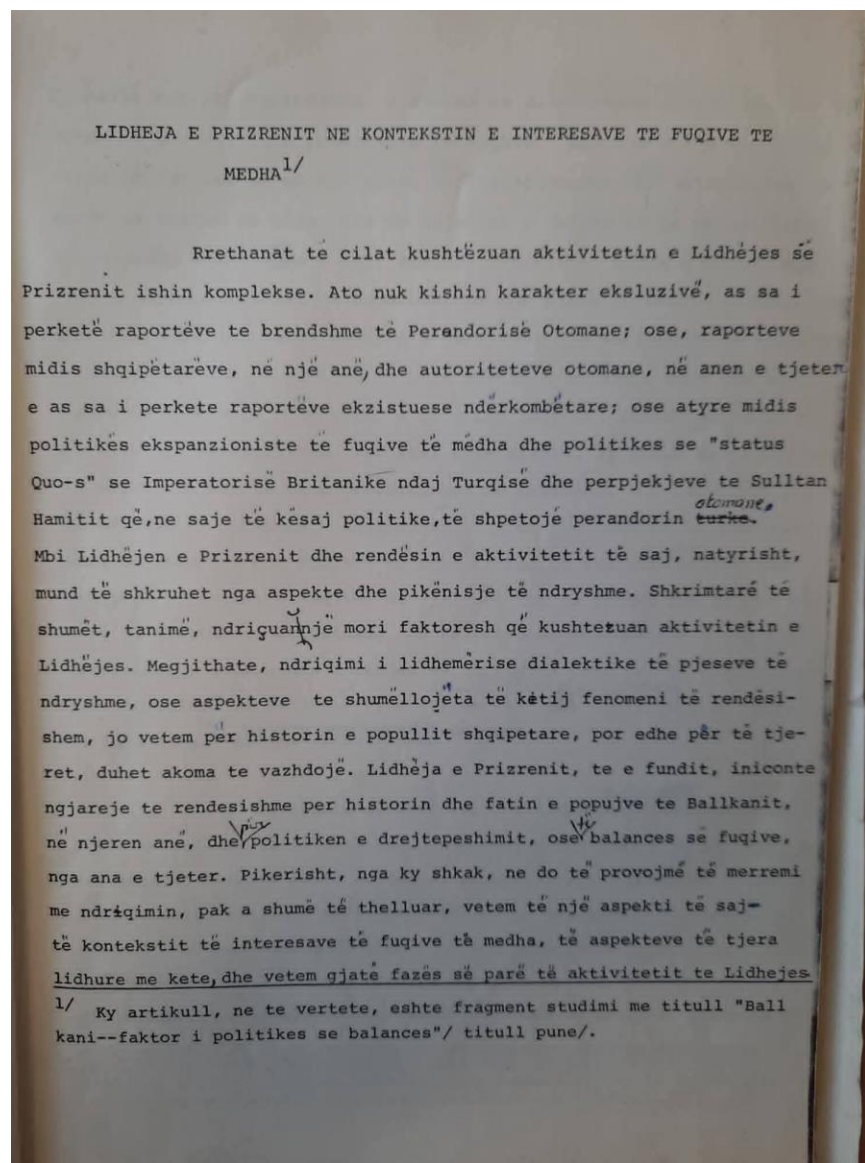
Në këtë sistem, Ballkani paraqitej si një hapësirë gjeopolitike me rëndësi të jashtëzakonshme strategjike. Ai nuk ishte vetëm një rajon i përbërë nga popuj që kërkonin çlirim kombëtar, por një nyje e interesave globale të kohës. Rusia e konsideronte Ballkanin si rrugën më të afërt drejt Bosforit dhe Dardaneleve; Britania e Madhe e shihte atë si pjesë të mbrojtjes së rrugëve drejt Indisë; Austro-Hungaria e trajtonte si zonë të zgjerimit të saj politik dhe ekonomik; ndërsa Gjermania e vlerësonte si element të ruajtjes së stabilitetit kontinental. Në këto rrethana, çështja shqiptare nuk mund të shmangte përfshirjen në këtë rrjet kompleks interesash.

Një nga aspektet më origjinale të interpretimit të Hotit është se ai nuk e sheh balancën e fuqive si një sistem statik, por si një proces të vazhdueshëm rivaliteti dhe rinegociimi. Fuqitë e Mëdha nuk vepronin mbi bazën e parimeve morale apo juridike, por mbi bazën e interesave konkrete strategjike. Për këtë arsye, parime të tilla si integriteti territorial i Perandorisë Osmane, mbrojtja e popullsisë të krishtera apo e drejta e kombeve për vetëvendosje përdorreshin sipas nevojave të momentit politik. Në një periudhë të caktuar ato shërbenin për ruajtjen e status quo-së, ndërsa në një periudhë tjetër për justifikimin e ndërhyrjeve dhe të ndryshimeve territoriale.

Brenda këtij konteksti teorik, Lidhja e Prizrenit fiton një kuptim të ri. Ajo nuk paraqitet vetëm si reagim ndaj copëtimit të trojeve shqiptare, por si përgjigje politike ndaj një sistemi ndërkombëtar që po vendoste mbi fatin e shqiptarëve pa pjesëmarrjen e tyre. Pikërisht përmes veprimit të saj politik dhe diplomatik, shqiptarët filluan të sfidojnë logjikën sipas së cilës Ballkani duhej të organizohej ekskluzivisht sipas interesave të Fuqive të Mëdha. Kjo është arsyeja pse Hoti e konsideron Lidhjen si momentin kur faktori shqiptar hyn në mekanizmat e politikës evropiane.

Nga këndvështrimi i historisë së ideve politike, kjo qasje e afron Hotin me traditën realiste të marrëdhënieve ndërkombëtare. Ashtu si realistët klasikë, ai niset nga supozimi se politika ndërkombëtare përcaktohet kryesisht nga raportet e forcës dhe nga interesat strategjike të aktorëve shtetërorë. Megjithatë, ndryshe nga realizmi tradicional, ai i kushton vëmendje edhe rolit të popujve të vegjël dhe të lëvizjeve kombëtare, duke treguar se edhe këta mund të ndikojnë në

sistemin ndërkombëtar kur arrijnë të organizohen politikisht dhe të artikulojnë interesat e tyre në mënyrë të qartë.

Prandaj, teoria e balancës së fuqive të Ukshin Hoti nuk është thjesht një instrument interpretues për të kuptuar politikën evropiane të shekullit XIX. Ajo shndërrohet në çelësin kryesor për të kuptuar lindjen e çështjes shqiptare si problem ndërkombëtar. Përmes kësaj teorie, Lidhja e Prizrenit del nga kufijtë e historisë kombëtare dhe vendoset në qendër të proceseve politike që përcaktuan fatin e Ballkanit dhe të Evropës Juglindore në fund të shekullit XIX.

IV. Perandoria Osmane ndërmjet ruajtjes së integritetit territorial dhe interesave të Fuqive të Mëdha

Një nga shtyllat themelore të analizës së Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit është interpretimi i pozitës së Perandorisë Osmane në sistemin ndërkombëtar të gjysmës së dytë të shekullit XIX. Në kundërshtim me interpretimet tradicionale që e paraqesin Perandorinë Osmane si subjekt autonom të politikës ndërkombëtare, Hoti argumenton se në këtë periudhë ajo ishte shndërruar gjithnjë e më tepër në objekt të rivaliteteve dhe të kalkulimeve strategjike të Fuqive të Mëdha. Për këtë arsye, zhvillimet politike në Ballkan nuk mund të kuptohen pa analizuar pozitën e veçantë që zinte Perandoria Osmane në mekanizmin e balancës evropiane të fuqive.

Në interpretimin e tij, integriteti territorial i Perandorisë Osmane nuk përfaqësonte një qëllim në vetvete për diplomacinë evropiane. Përkundrazi, ai ishte një instrument politik që përdorej për ruajtjen e ekuilibrit të forcave në kontinent. Qysh pas Luftës së Krimesë dhe Traktatit të Parisit të vitit 1856, fuqitë evropiane kishin pranuar formalisht parimin e ruajtjes së integritetit territorial të Perandorisë Osmane. Megjithatë, kjo nuk nënkuptonte mbrojtjen e interesave të saj shtetërore, por ruajtjen e një strukture politike që konsiderohej e nevojshme për të penguar dominimin e ndonjëres prej fuqive rivale në Ballkan dhe në Mesdheun Lindor. Në këtë mënyrë, ekzistenca e Perandorisë Osmane shndërrohej në një element funksional të sistemit evropian të balancës së fuqive.

Hoti vëren se ky parim përmbante një kontradiktë të brendshme. Ndërsa në njërin anë Fuqitë e Mëdha deklarorin se mbronin integritetin territorial të Perandorisë Osmane, në anën tjetër ato rezervonin për vete të drejtën për të ndërhyrë në punët e saj të brendshme sa herë që e konsideronin të nevojshme. Kjo ndërhyrje justifikohej zakonisht me argumentin e mbrojtjes së popullsisë të krishtera ose të zbatimit të reformave administrative. Në praktikë, megjithatë, këto parime shërbenin si instrumente të politikës së tyre ekspansioniste dhe të zgjerimit të ndikimit në rajon. Për rrjedhojë, Perandoria Osmane gjendej vazhdimisht nën presionin e një sistemi që njëkohësisht pretendonte ta mbronin dhe ta dobësonin atë.

Në këtë kontekst, Hoti e interpreton të ashtuquajturën “Çështje Lindore” si shprehje të krizës së dyfishtë të Perandorisë Osmane. Nga njëra anë, ajo përballej me lëvizjet çlirimtare dhe kombëtare të popujve të Ballkanit; nga ana tjetër, me rivalitetin e fuqive evropiane që kërkonin të përfitonin nga dobësimi i saj. Kjo situatë e bënte Perandorinë Osmane një arenë ku ndërthureshin interesat e aktorëve të ndryshëm ndërkombëtarë dhe rajonalë. Për Hotin, pikërisht kjo ndërthurje e interesave e shpjegon kompleksitetin e proceseve që çuan në formimin e Lidhjes së Prizrenit.

Një rëndësi të veçantë në analizën e tij zë marrëdhënia ndërmjet shqiptarëve dhe Perandorisë Osmane. Hoti kundërshton interpretimet sipas të cilave Lidhja e Prizrenit ishte krijuar ose frymëzuar nga Porta e Lartë për të penguar zbatimin e vendimeve të Kongresit të Berlinit. Ai argumenton se një interpretim i tillë mbështetet mbi një lexim sipërfaqësor të ngjarjeve dhe mbi identifikimin e gabuar të interesave osmane me ato shqiptare. Sipas tij, ekzistonte vetëm një përkim i kufizuar interesash ndërmjet të dy palëve: Porta dëshironte ruajtjen e integritetit të

Perandorisë, ndërsa shqiptarët kërkonin mbrojtjen e trojeve të tyre etnike. Megjithëse në një moment të caktuar këto interesa mund të dukeshin të afërta, ato buronin nga objektiva krejtësisht të ndryshme.

Në analizën e Hotit, ky dallim ka rëndësi të madhe teorike. Ai tregon se Lidhja e Prizrenit nuk ishte instrument i politikës osmane, por shprehje e vetëdijes politike shqiptare që po formësohej në kushtet e krizës së përgjithshme të Perandorisë. Pikërisht për shkak se shqiptarët filluan të artikulojnë interesat e tyre të veçanta, ata nuk mund të identifikoheshin më as me projektin osman dhe as me projektet e shteteve fqinje. Kjo përbën një nga argumentet kryesore për autonominë politike të lëvizjes shqiptare në fund të shekullit XIX.

Nga këndvështrimi i historisë diplomatike, Hoti arrin në përfundimin se Perandoria Osmane ishte shndërruar në një faktor të domosdoshëm, por gjithnjë e më pak vendimtar, të politikës evropiane. Fuqitë e Mëdha ishin të interesuara për ekzistencën e saj për aq kohë sa ajo shërbente si element i balancës së forcave. Në momentin kur interesat e tyre strategjike kërkonin ndryshime territoriale ose rikonfigurime politike, i njëjti parim i integritetit territorial lihej mënjanë. Kjo logjikë shpjegon pse vendimet e Shën Stefanit dhe të Berlinit u morën pa marrë parasysh vullnetin e popujve të prekur dhe pse territoret shqiptare u trajtuan si objekt transaksionesh diplomatike.

Prandaj, në interpretimin e Ukshin Hotit, Perandoria Osmane nuk paraqitet as si aleate natyrore e shqiptarëve dhe as si kundërshtarë e vetme e aspiratave të tyre kombëtare. Ajo përfaqëson një strukturë politike në krizë, e cila gjendej midis presionit të brendshëm të lëvizjeve kombëtare dhe presionit të jashtëm të Fuqive të Mëdha. Pikërisht brenda kësaj hapësire të tensionuar historike lindi dhe veproi Lidhja e Prizrenit, duke u shndërruar në shprehjen më të organizuar politike të interesave kombëtare shqiptare në fund të shekullit XIX.

V. Ballkani si hapësirë e rivalitetit imperial dhe e krizës së Çështjes Lindore

Në interpretimin e Ukshin Hotit, Ballkani i gjysmës së dytë të shekullit XIX nuk përfaqëson thjesht një rajon të trazuar të Perandorisë Osmane, por një nga nyjat kryesore gjeopolitike të sistemit ndërkombëtar evropian. Pikërisht në këtë hapësirë kryqëzoheshin interesat strategjike, ekonomike dhe ushtarake të Fuqive të Mëdha, ndërsa proceset e emancipimit kombëtar të popujve të rajonit ndërthureshin me projektet ekspansioniste të qendrave të mëdha të vendimmarrjes evropiane. Për këtë arsye, sipas Hotit, historia e Ballkanit nuk mund të kuptohet vetëm nga brenda, por duhet të interpretohet si pjesë e dinamikave të përgjithshme të politikës ndërkombëtare të kohës.

Në këtë kuadër teorik, Çështja Lindore paraqitet si forma më e lartë e ndërkombëtarizimit të krizës osmane. Ajo nuk ishte thjesht çështje e dobësimit të Perandorisë Osmane, por shprehje e konfliktit midis projekteve të ndryshme gjeopolitike për trashëgiminë e saj. Secila fuqi e madhe e interpretonte krizën osmane sipas interesave të veta strategjike dhe përpiquej të siguronte pozita sa më të favorshme në procesin e rishpërndarjes së ndikimit në Ballkan dhe në Lindjen e Afërt.

Kështu, Çështja Lindore shndërrohej gradualisht në njërin prej problemeve themelore të diplomacisë evropiane.

Në analizën e Hotit, Rusia cariste zinte vend qendror në këtë rivalitet. Politika e saj përcaktohej nga synimi afatgjatë për të siguruar dalje në detet e ngrohta dhe për të fituar kontroll mbi Bosforin dhe Dardanelet. Për Rusinë, Ballkani përfaqësonte korridorin strategjik drejt Konstantinopolit dhe Mesdheut Lindor. Kjo aspiratë nuk kishte vetëm karakter ushtarak, por lidhej edhe me interesa ekonomike, tregtare dhe ideologjike. Mbrojtja e popullsisë sllave dhe ortodokse shërbente si argument politik për të justifikuar ndërhyrjen e saj në punët e Ballkanit, ndërsa në thelb synohej forcimi i pozitave të saj si fuqi e madhe evropiane.

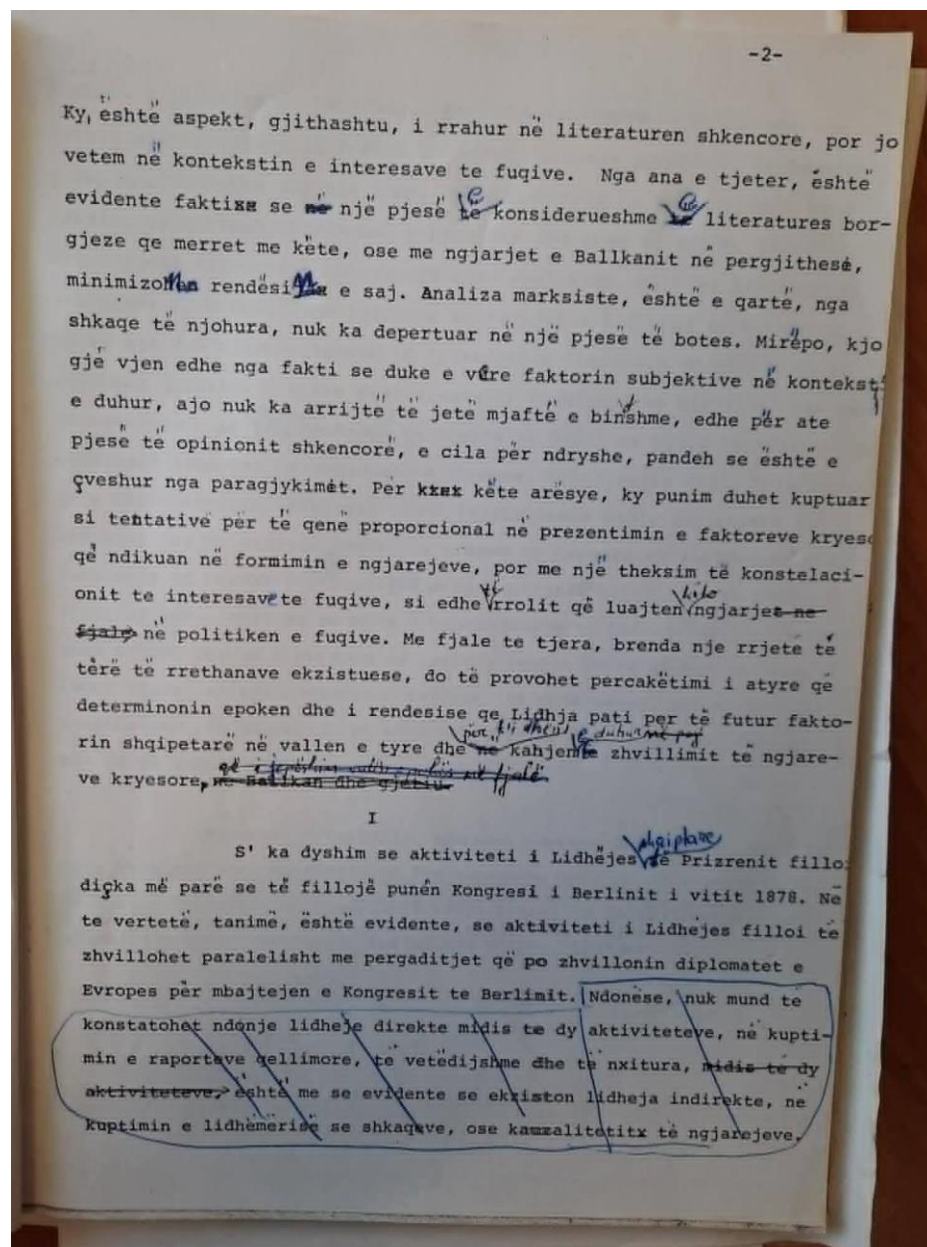
Përballë Ruisë qëndronte Britania e Madhe, e cila e shihte çdo avancim rus drejt Mesdheut si kërcënim të drejtpërdrejtë për interesat e saj globale. Në interpretimin e Hotit, politika britanike nuk synonte ruajtjen e Perandorisë Osmane për arsye sentimentale apo juridike, por për shkak të rolit që ajo luante në mbrojtjen e rrugëve drejt Indisë dhe në ruajtjen e epërsisë detare britanike. Për këtë arsye, Londra përpiqej të ruante një Perandori Osmane mjaftueshëm të fortë për të penguar depërtimin rus, por njëkohësisht mjaftueshëm të dobët për të mbetur e varur nga mbështetja britanike. Kjo ambivalencë përbën njërin nga elementet më karakteristike të diplomacisë britanike në periudhën e krizës lindore.

Një rol të veçantë në analizën e Hotit luan edhe Austro-Hungaria. Ndryshe nga Rusia, e cila kërkonte zgjerim në drejtim të jugut dhe të lindjes, Monarkia Dualiste synonte kontrollin e pjesës perëndimore të Ballkanit dhe pengimin e krijimit të formacioneve të mëdha sllave që mund të rrezikonin stabilitetin e saj të brendshëm. Duke qenë një perandori shumëkombëshe, Austro-Hungaria e shihte me shqetësim forcimin e nacionalizmave sllavë në Ballkan, pasi një zhvillim i tillë mund të ndikonte drejtpërdrejt mbi popullsitë sllave që jetonin brenda kufijve të saj. Për këtë arsye, ajo përpiqej të kontrollonte zhvillimet në Bosnjë, Hercegovinë, Sanxhak dhe në hapësirat e tjera që konsideroheshin strategjikisht të rëndësishme.

Në këtë rivalitet të madh, Gjermania e Bizmarkut paraqitet si faktor i ekuilibrit. Hoti vëren se Gjermania, e bashkuar relativisht vonë, kishte nevojë për stabilitet ndërkombëtar në mënyrë që të konsolidonte pozitën e saj si fuqi e re evropiane. Për këtë arsye, politika e Bizmarkut nuk synonte përfshirjen e drejtpërdrejtë në konfliktet ballkanike, por ruajtjen e balancës së përgjithshme ndërmjet fuqive rivale. Pikërisht në këtë kontekst duhet kuptuar edhe roli i tij në Kongresin e Berlinit, ku ai paraqitej si ndërmjetësues, por në të vërtetë mbronte interesat afatgjata të shtetit gjerman.

Franca dhe Italia, ndonëse me ndikim më të kufizuar në Ballkan, përbënin pjesë të pandashme të këtij sistemi rivalitetesh. Franca përpiqej të ruante ekuilibrin evropian ndërkohë që konsolidonte pozitën e saj në Lindjen e Afërt dhe në Mesdhe, kurse Italia ndiqte me kujdes zhvillimet në Adriatik dhe në bregdetin shqiptar, duke i konsideruar ato pjesë të interesave të saj strategjike afatgjata.

Kështu, edhe ato kontribuonin në kompleksitetin e marrëdhënieve ndërkombëtare që përcaktonin fatin e Ballkanit.

Në këtë panoramë të gjerë gjeopolitike, Ballkani shfaqet te Hoti si hapësirë ku përplaseshin dy logjika historike: logjika e emancipimit kombëtar të popujve dhe logjika e rivalitetit imperial të Fuqive të Mëdha. Pikërisht nga ndërveprimi i këtyre dy proceseve lindnin tensionet, konfliktet dhe kompromiset që përcaktuan zhvillimet politike të kohës. Asnjëra prej tyre nuk mund të kuptohet pa tjetrën. Kjo është arsyeja pse autori refuzon interpretimet e thjeshtuara që i reduktojnë ngjarjet ballkanike vetëm në luftëra kombëtare ose vetëm në rivalitete ndërkombëtare.

Prandaj, në mendimin e Ukshin Hotit, Ballkani i fundit të shekullit XIX duhet kuptuar si laborator politik i Evropës moderne. Pikërisht në këtë hapësirë u testuan format e reja të diplomacisë ndërkombëtare, u përplasën interesat e imperializmave konkurrues dhe u formësuan lëvizjet kombëtare që do të përcaktonin fatin politik të rajonit në dekadat pasuese. Brenda kësaj drame historike, Lidhja e Prizrenit përfaqëson përpjekjen e shqiptarëve për të mos mbetur objekt i vendimeve të të tjerëve, por për t'u shndërruar në subjekt aktiv të historisë së tyre.

VI. Kongresi i Berlinit dhe ndërkombëtarizimi i çështjes shqiptare

Në interpretimin e Ukshin Hotit, Kongresi i Berlinit i vitit 1878 përbën pikën vendimtare ku çështja shqiptare kalon nga niveli i një problemi të brendshëm të Perandorisë Osmane në nivelin e një çështjeje me rëndësi ndërkombëtare. Për këtë arsye, rëndësia historike e Kongresit nuk lidhet vetëm me vendimet territoriale që ai mori, por edhe me faktin se ai krijoi kushtet që shqiptarët të shfaqeshin si faktor politik i veçantë në arenën diplomatike evropiane. Në këtë kuptim, Kongresi i Berlinit përfaqëson momentin e ndërkombëtarizimit të çështjes shqiptare dhe të hyrjes së saj në agjendën e politikës evropiane.

Sipas Hotit, Kongresi i Berlinit nuk duhet parë si forum i drejtësisë ndërkombëtare apo si përpjekje për zgjidhjen e drejtë të problemeve të Ballkanit. Përkundrazi, ai ishte një mekanizëm për harmonizimin e interesave të Fuqive të Mëdha pas krizës së shkaktuar nga Traktati i Shën Stefanit. Vendimet e tij nuk u udhëhoqën nga parimi i vetëvendosjes së popujve, por nga nevoja për të ruajtur balancën e forcave ndërmjet fuqive rivale. Pikërisht për këtë arsye, aspiratat e popujve të Ballkanit u trajtuan kryesisht në funksion të interesave strategjike të shteteve të mëdha evropiane.

Në këtë proces, shqiptarët gjendeshin në një pozitë veçanërisht të pafavorshme. Ndryshe nga serbët, grekët, rumunët apo malazezët, ata nuk gëzonin mbështetjen e ndonjë fuqie të madhe dhe nuk dispononin një shtet që do të përfaqësonte interesat e tyre në arenën ndërkombëtare. Për pasojë, trojet shqiptare u trajtuan si pjesë e një sistemi kompensimesh territoriale ndërmjet shteteve të rajonit dhe Fuqive të Mëdha. Në këtë kuadër, territore të banuara nga shqiptarët iu premtuan Malit të Zi, Serbisë dhe Greqisë, pa u marrë parasysh vullneti i popullsisë vendëse. Hoti e konsideron këtë një nga manifestimet më të qarta të karakterit imperial të diplomacisë evropiane të kohës.

Megjithatë, pikërisht këtu lind paradoksi historik që autori e konsideron vendimtar për historinë shqiptare. Duke u përpjekur të rregullonin Ballkanin sipas interesave të tyre, Fuqitë e Mëdha krijuan kushtet për lindjen e një reagimi të organizuar shqiptar. Kërcënimi i copëtimit territorial dhe shpërfillja e interesave shqiptare shërbyen si faktorë mobilizues që përshpejtuan procesin e organizimit politik kombëtar. Në këtë mënyrë, vendimet e Kongresit të Berlinit prodhuan një efekt të kundërt nga ai që synonin: në vend që të eliminonin çështjen shqiptare, ato kontribuan në artikullimin e saj politik.

Në analizën e Hotit, Lidhja e Prizrenit duhet kuptuar pikërisht si përgjigjja politike ndaj kësaj situate. Ajo nuk lindi në vakum historik dhe as si rezultat i ndonjë iniciative të izoluar lokale. Përkundrazi, ajo ishte produkt i drejtpërdrejtë i krizës së krijuar nga vendimet e Fuqive të Mëdha dhe nga rreziku real i shpërbërjes territoriale të hapësirës shqiptare. Për herë të parë shqiptarët organizuan një strukturë përfaqësuese që synonte jo vetëm rezistencën ushtarake, por edhe afirmimin diplomatik të interesave kombëtare.

Kjo është arsyeja pse Hoti i kushton rëndësi të veçantë aspektit diplomatik të veprimtarisë së Lidhjes. Sipas tij, rëndësia e saj nuk qëndron vetëm në organizimin e qëndresës kundër vendimeve territoriale të Kongresit të Berlinit, por edhe në përpykjen për ta bërë çështjen shqiptare të njohur në qendrat evropiane të vendimmarrjes. Përmes memorandumeve, peticioneve, delegacioneve dhe komunikimeve të ndryshme politike, shqiptarët përpiqeshin të fitonin statusin e një subjekti politik të dallueshëm në sytë e diplomacisë ndërkombëtare.

Në këtë pikë, Hoti arrin në një nga përfundimet më origjinale të studimit të tij. Ai argumenton se rëndësia historike e Lidhjes së Prizrenit nuk matet vetëm me sukseset apo dështimet e saj të menjëhershme politike. Vlera e saj më e madhe qëndron në faktin se ajo e futi çështjen shqiptare në qarkullimin diplomatik evropian. Edhe pse Fuqitë e Mëdha nuk e njohën menjëherë ekzistencën e një kombi shqiptar me të drejta politike të veçanta, ato nuk mund të injoronin më plotësisht praninë e tij në zhvillimet e rajonit.

Nga pikëpamja e historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare, ky zhvillim ka rëndësi të veçantë. Ai shënon momentin kur shqiptarët kalojnë nga statusi i një popullsie të përfshirë brenda strukturës osmane në statusin e një komuniteti politik që kërkon njohje ndërkombëtare. Kjo nuk nënkupton ende krijimin e shtetit kombëtar, por përfaqëson fazën e parë të procesit të subjektivizimit politik ndërkombëtar të shqiptarëve.

Prandaj, në mendimin e Ukshin Hotit, Kongresi i Berlinit nuk është vetëm ngjarje diplomatike evropiane. Ai është edhe momenti historik që provokon lindjen e politikës moderne shqiptare. Pikërisht përmes kundërshtimit ndaj vendimeve të tij, shqiptarët fillojnë të formulojnë programin e tyre kombëtar, të organizojnë institucionet përfaqësuese dhe të kërkojnë vendin e tyre në sistemin ndërkombëtar. Në këtë kuptim, ndërkombëtarizimi i çështjes shqiptare dhe lindja e Lidhjes së Prizrenit paraqiten si dy procese të pandashme të së njëjtës dinamikë historike.

VII. Lidhja e Prizrenit si reagim politik ndaj rendit ndërkombëtar të vitit 1878

Në interpretimin e Ukshin Hotit, Lidhja e Prizrenit nuk përfaqëson vetëm një reagim emocional ose spontan ndaj vendimeve të Kongresit të Berlinit dhe të Traktatit të Shën Stefanit. Ajo paraqitet si një përgjigje politike e organizuar ndaj rendit të ri ndërkombëtar që po formësohej në Ballkan pas krizës lindore. Pikërisht në këtë aspekt qëndron një nga dallimet më të rëndësishme ndërmjet qasjes së Hotit dhe interpretimeve tradicionale të historiografisë kombëtare. Për të, Lidhja nuk

është thjesht lëvizje mbrojtëse, por një projekt politik që synon të ndërhyjë në procesin e riorganizimit të hapësirës ballkanike sipas interesave të shqiptarëve.

Rendi ndërkombëtar i vitit 1878 ishte rezultat i kompromisit ndërmjet Fuqive të Mëdha për të ruajtur balancën e forcave në Evropë. Në këtë proces, popujt e Ballkanit trajtoheshin kryesisht si objekte të politikës ndërkombëtare. Kufijtë territorialë, statusi politik i krahinave dhe madje vetë ekzistenca e njësive shtetërore përcaktoheshin në kancelaritë evropiane, shpesh pa konsultimin e drejtpërdrejtë të popullsive që prekeheshin nga këto vendime. Për shqiptarët, ky rend paraqiste rrezikun e copëtimit të trojeve etnike dhe të zhdukjes së tyre si njësi politike e dallueshme.

Në këto rrethana, Lidhja e Prizrenit paraqitet si forma e parë e artikulimit kolektiv të interesit kombëtar shqiptar. Ajo lindi si kundërpërgjigje ndaj logjikës së diplomacisë evropiane, e cila i konsideronte territoret shqiptare si pjesë të transaksioneve ndërmjet shteteve dhe fuqive rivale. Përmes organizimit të saj, shqiptarët shpallnin se nuk pranonin të trajtoheshin si objekt i vendimeve të jashtme, por kërkonin të njiheshin si subjekt politik me të drejta të veçanta historike dhe kombëtare.

Në analizën e Hotit, ky është momenti kur lëvizja shqiptare kalon nga faza e vetëmbrojtjes lokale në fazën e vetëdijes politike kombëtare. Kjo vetëdije nuk shprehet vetëm në rezistencën kundër caktimit të kufijve të rinj, por edhe në formulimin e kërkesave politike që synonin ruajtjen e tërësisë territoriale shqiptare dhe afirmimin e një statusi autonom brenda Perandorisë Osmane. Kështu, Lidhja fillon të marrë karakterin e një organizmi politik me program dhe objektiva të qarta.

Një element i rëndësishëm i interpretimit të Hotit është se ai e sheh Lidhjen si produkt të ndërgjegjesimit politik dhe jo si instrument të ndonjë fuqie të jashtme. Ai refuzon tezën sipas së cilës ajo u krijua nga Porta e Lartë për të penguar zbatimin e vendimeve të Berlinit. Sipas tij, përkimi i përkohshëm ndërmjet interesave osmane dhe shqiptare nuk duhet ngatërruar me identitetin e qëllimeve të tyre. Porta synonte ruajtjen e Perandorisë, ndërsa shqiptarët synonin mbrojtjen e hapësirës së tyre etnike dhe të së drejtës për organizim politik kombëtar. Kjo dallon qartë karakterin autonom të veprimit politik shqiptar.

Në planin organizativ, Hoti e konsideron Lidhjen si formën më të avancuar të organizimit politik shqiptar deri në atë kohë. Ajo arriti të bashkojë përfaqësues të krahinave të ndryshme shqiptare, prijës lokalë, funksionarë të administratës osmane, figura fetare dhe intelektualë në një platformë të përbashkët politike. Ky bashkim nuk ishte i lehtë, duke pasur parasysh dallimet krahinore, fetare dhe shoqërore që ekzistonin ndër shqiptarë. Megjithatë, rreziku i përbashkët krijoi bazën për artikullimin e një interesi kombëtar që tejkalonte ndarjet tradicionale.

Një aspekt tjetër që Hoti e vlerëson veçanërisht është kapaciteti i Lidhjes për të kombinuar veprimin diplomatik me rezistencën politike dhe ushtarake. Në këtë kuptim, ajo nuk ishte vetëm një organizatë proteste, por një strukturë që synonte të ndikonte njëkohësisht në dy nivele: në arenën ndërkombëtare përmes memorandumeve dhe delegacioneve, dhe në terren përmes

organizimit të qëndresës kundër zbatimit të vendimeve që cenonin trojet shqiptare. Kjo i jepte asaj një karakter të dyfishtë, diplomatik dhe politik, që e dallonte nga shumë lëvizje të tjera të kohës.

Nga këndvështrimi teorik, Hoti e interpreton Lidhjen si përpjekjen e parë serioze për krijimin e një subjekti politik shqiptar në kushtet e rendit ndërkombëtar të shekullit XIX. Edhe pse ajo nuk arriti të realizonte të gjitha objektivat e saj, rëndësia e saj historike nuk matet vetëm me rezultatet e menjëhershme. Vlera e saj qëndron në faktin se krijoi një traditë të re të mendimit dhe të veprimit politik shqiptar, e cila do të ndikonte drejtpërdrejt në zhvillimet e mëvonshme të lëvizjes kombëtare.

Prandaj, në mendimin e Ukshin Hotit, Lidhja e Prizrenit duhet parë si shumë më tepër sesa një reagim ndaj copëtimit territorial. Ajo përfaqëson artikulin e parë të një projekti politik shqiptar në përmasë kombëtare dhe ndërkombëtare. Nëpërmjet saj, shqiptarët jo vetëm që kundërshtuan rendin e vendosur nga Fuqitë e Mëdha, por edhe shpallën vullnetin e tyre për të marrë pjesë si subjekt aktiv në përcaktimin e fatit të tyre historik. Pikërisht për këtë arsye, Lidhja e Prizrenit zë një vend qendror në interpretimin teorik dhe historiko-politik të Ukshin Hotit.

VIII. Elita politike shqiptare dhe formësimi i vetëdijes kombëtare në Lidhjen e Prizrenit

Në analizën e Ukshin Hotit, Lidhja e Prizrenit nuk mund të kuptohet vetëm si produkt i rrethanave ndërkombëtare ose si reagim spontan ndaj vendimeve të Kongresit të Berlinit. Ajo përfaqëson gjithashtu rezultat të një procesi të gjatë të formimit të vetëdijes politike shqiptare dhe të konsolidimit gradual të një elite kombëtare që ishte në gjendje të artikulonte interesat e shqiptarëve në kushtet e krizës së përgjithshme ballkanike. Për këtë arsye, Hoti i kushton rëndësi të veçantë rolit të elitës politike shqiptare, duke e parë atë si hallkën lidhëse ndërmjet interesit kombëtar dhe organizimit politik konkret.

Një nga karakteristikat më të rëndësishme të kësaj elite ishte përbërja e saj heterogjene. Në radhët e Lidhjes së Prizrenit u përfshinë funksionarë të administratës osmane, komandantë ushtarakë, krerë lokalë, përfaqësues të autoriteteve fetare dhe figura të tjera me ndikim në jetën shoqërore shqiptare. Në kushte normale, këto kategori jo gjithmonë kishin interesa të njëjta politike. Megjithatë, rreziku i shpërbërjes territoriale të hapësirës shqiptare krijoi bazën për bashkimin e tyre rreth një qëllimi të përbashkët: mbrojtjen e trojeve shqiptare dhe afirmimin e interesit kombëtar.

Sipas Hotit, ky bashkim përbën një nga treguesit më të rëndësishëm të pjekurisë politike që kishte arritur shoqëria shqiptare në fund të shekullit XIX. Për herë të parë, interesat krahinore, fisnore dhe fetare filluan t'i nënshtroheshin një interesi më të gjerë kolektiv. Kjo nuk do të thotë se dallimet e brendshme u zhdukën plotësisht, por se ato filluan të relativizoheshin përballë një rreziku të përbashkët historik. Në këtë mënyrë, Lidhja e Prizrenit u shndërrua në hapësirën ku ndërtohej gradualisht koncepti modern i kombit shqiptar.

Në interpretimin e Hotit, rëndësia e elitës shqiptare nuk qëndron vetëm te organizimi i Lidhjes, por edhe te aftësia e saj për të kuptuar karakterin ndërkombëtar të krizës. Ndryshe nga kryengritjet e mëhershme lokale, të cilat zakonisht kufizoheshin në kërkesa të natyrës administrative ose ekonomike, veprimtaria e Lidhjes zhvillohej në një horizont shumë më të gjerë politik. Udhëheqësit e saj e kuptonin se vendimet që kërcënonin trojet shqiptare nuk merreshin vetëm në Stamboll, por edhe në Vjenë, Londër, Petrograd dhe Berlin. Pikërisht kjo vetëdije i shtyu ata të ndërmerrnin veprime diplomatike krahas organizimit të rezistencës në terren.

Një element tjetër me rëndësi është raporti ndërmjet elitës dhe popullit. Hoti nuk e paraqet Lidhjen si projekt ekskluziv të një grupi prijësish, por si rezultat të bashkëveprimit midis elitës politike dhe mobilizimit popullor. Elita formulonte programin politik dhe organizonte institucionet përfaqësuese, ndërsa mbështetja popullore i jepte legjitimitet dhe forcë veprimit të saj. Kjo marrëdhënie reciproke shpjegon aftësinë e Lidhjes për të fituar mbështetje në një hapësirë të gjerë shqiptare dhe për të vepruar si organizatë me ndikim real politik.

Në këtë kontekst, Hoti e sheh popullin shqiptar jo si masë pasive, por si pjesëmarrës aktiv në procesin e formimit të vetëdijes kombëtare. Përmes pjesëmarrjes në kuvende, në organizimin e mbrojtjes territoriale dhe në mbështetjen e vendimeve të Lidhjes, popullsia shqiptare filloi të përfshihej drejtpërdrejt në proceset politike. Ky është një zhvillim me rëndësi të veçantë, sepse shënon kalimin gradual nga lojalitetet tradicionale lokale drejt identifikimit me një bashkësi më të gjerë kombëtare.

Në planin e historisë së ideve politike, Hoti e konsideron këtë proces si lindjen e subjektit politik shqiptar. Kombi nuk paraqitet më vetëm si kategori etnike ose kulturore, por si bashkësi politike e aftë për të artikuluar interesa kolektive dhe për të vepruar në mbrojtje të tyre. Kjo është arsyeja pse ai e trajton Lidhjen e Prizrenit si pikën kulmore të një procesi të gjatë të formimit të vetëdijes kombëtare shqiptare.

Një vlerë e veçantë e interpretimit të Hotit qëndron në faktin se ai nuk i idealizon figurat udhëheqëse të Lidhjes. Ai nuk ndërton një histori të bazuar mbi kultin e individëve, por mbi rolin e strukturave politike dhe të vetëdijes kolektive. Prijësit e Lidhjes marrin rëndësi jo si heronj të izoluar, por si përfaqësues të një procesi më të gjerë historik që po zhvillohej brenda shoqërisë shqiptare. Kjo e bën analizën e tij më afër historisë moderne politike sesa historiografisë romantike tradicionale.

Prandaj, në mendimin e Ukshin Hotit, elita politike shqiptare dhe populli shqiptar përbëjnë dy komponentë të pandashëm të të njëjtit proces historik. Bashkëveprimi ndërmjet tyre krijoi kushtet për artikulimin e interesit kombëtar dhe për shfaqjen e shqiptarëve si faktor politik në Ballkan. Në këtë kuptim, Lidhja e Prizrenit nuk është vetëm organizatë politike e një momenti të caktuar historik, por shkolla e parë e vetëdijes moderne kombëtare dhe e veprimit politik shqiptar në përmasa mbarëkombëtare.

IX. Mendimi kritik i Ukshin Hotit: Lidhja e Prizrenit ndërmjet historiografisë kombëtare dhe historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare

Një nga aspektet më të rëndësishme të studimit të Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit është karakteri i tij kritik ndaj traditës së mëhershme historiografike. Ndonëse ai mbështetet mbi rezultatet e historiografisë shqiptare dhe i pranon arritjet e saj në ndriçimin e rolit kombëtar të Lidhjes, njëkohësisht përpiket të kapërcejë kufijtë interpretativë brenda të cilëve ajo kishte vepruar deri atëherë. Për këtë arsye, studimi i tij nuk duhet parë vetëm si analizë historike e një ngjarjeje të rëndësishme kombëtare, por edhe si ndërhyrje metodologjike në mënyrën e konceptimit të historisë shqiptare në përgjithësi.

Sipas Hotit, një pjesë e konsiderueshme e historiografisë tradicionale e kishte trajtuar Lidhjen e Prizrenit kryesisht në dimensionin e saj kombëtar, duke e interpretuar si organizatë për mbrojtjen e trojeve shqiptare dhe si etapë të Rilindjes Kombëtare. Edhe pse ky interpretim nuk ishte i gabuar, ai mbetej i paplotë, sepse nuk arrinte të shpjegonte mekanizmat ndërkombëtarë që kishin kushtëzuar lindjen dhe zhvillimin e saj. Në këtë kuptim, Hoti argumenton se historia shqiptare nuk mund të shkruhet vetëm nga perspektiva e zhvillimeve të brendshme, por duhet të vendoset në kuadrin e proceseve më të gjera evropiane dhe ndërkombëtare.

Kjo qasje e çon atë drejt një kritike të heshtur ndaj historiografisë romantike. Në vend që ta paraqesë Lidhjen si produkt ekskluziv të heroizmit kombëtar ose të vullnetit të disa figurave të shquara historike, ai përpiket ta shpjegojë atë përmes analizës së strukturave politike dhe të raporteve të forcës që vepronin në Evropën e kohës. Në këtë mënyrë, historia nuk paraqitet si rrjedhojë e veprimit të individëve të jashtëzakonshëm, por si rezultat i ndërveprimit kompleks ndërmjet faktorëve kombëtarë dhe ndërkombëtarë.

Njëkohësisht, Hoti shfaq qëndrim kritik edhe ndaj interpretimeve që minimizonin rolin e shqiptarëve në zhvillimet e kohës. Në një pjesë të literaturës evropiane, Lidhja e Prizrenit ishte trajtuar si instrument i Portës së Lartë ose si reflektim i politikave osmane për të penguar zbatimin e vendimeve të Kongresit të Berlinit. Hoti e kundërshton këtë interpretim duke argumentuar se ai buron nga një moskuptim i natyrës së vërtetë të lëvizjes shqiptare. Sipas tij, përkimi i përkohshëm i interesave ndërmjet shqiptarëve dhe Perandorisë Osmane nuk duhet të ngatërrohet me identitetin e objektivave politike të tyre. Shqiptarët vepronin në mbrojtje të interesave të veta kombëtare dhe jo si instrument i një politike të huaj.

Në planin metodologjik, kritika e Hotit drejtohet edhe kundër interpretimeve lineare të historisë. Ai refuzon shpjegimet që kërkojnë një shkak të vetëm për ngjarjet historike dhe insiston në analizën e ndërveprimit të shumë faktorëve. Për të, Lidhja e Prizrenit është produkt i njëkohshëm i krizës së Perandorisë Osmane, i rivaliteteve ndërmjet Fuqive të Mëdha, i procesit të formimit të kombeve në Ballkan dhe i vetëdijes kombëtare shqiptare. Vetëm duke i analizuar këto procese në lidhjen e tyre reciproke mund të kuptohet natyra reale e kësaj ngjarjeje historike.

Një nga risitë më të mëdha teorike të studimit është zhvendosja e fokusit nga historia kombëtare drejt historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare. Në vend që ta analizojë Lidhjen vetëm si ngjarje të historisë shqiptare, Hoti e vendos atë në qendër të proceseve diplomatike evropiane. Në këtë mënyrë, çështja shqiptare fiton një dimension të ri interpretativ: ajo bëhet pjesë e historisë së politikës ndërkombëtare dhe e mekanizmave të balancës së fuqive që përcaktonin rendin evropian të shekullit XIX.

Në këtë kontekst, Lidhja e Prizrenit paraqitet si një pikë takimi ndërmjet historisë kombëtare dhe historisë globale. Nga njëra anë, ajo mishëron përpjekjet e shqiptarëve për vetëorganizim politik dhe për mbrojtjen e identitetit të tyre kombëtar; nga ana tjetër, ajo lidhet drejtpërdrejt me rivalitetet strategjike të fuqive evropiane dhe me transformimet e sistemit ndërkombëtar. Pikërisht ky dyzim e bën atë një fenomen historik me rëndësi shumë më të madhe sesa kufijtë e historisë kombëtare shqiptare.

Në analizën përfundimtare, mund të thuhet se Hoti ndërton një model interpretues që e lidh historinë shqiptare me proceset universale të historisë moderne. Përmes konceptit të balancës së fuqive, të faktorit shqiptar dhe të subjektivitetit politik, ai arrin ta paraqesë Lidhjen e Prizrenit si pjesë të një procesi të gjerë transformimi politik që përfshinte jo vetëm Ballkanin, por të gjithë Evropën. Kjo e dallon studimin e tij nga shumica e interpretimeve të mëhershme dhe e vendos atë ndër analizat më të avancuara teorike të mendimit politik shqiptar.

Prandaj, vlera e veprës së Ukshin Hotit nuk qëndron vetëm në informacionin historik që ofron, por mbi të gjitha në mënyrën se si e koncepton historinë. Ai e shndërron Lidhjen e Prizrenit nga një episod i historisë kombëtare në një rast studimor të marrëdhënieve ndërkombëtare, duke treguar se historia e shqiptarëve nuk mund të kuptohet pa u vendosur në kontekstin e strukturave politike që kanë formësuar historinë e Evropës moderne.

X. Ukshin Hoti dhe rikonceptualizimi i Lidhjes së Prizrenit në mendimin politik shqiptar

Studimi i Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit përfaqëson një nga përpjekjet më të rëndësishme teorike për ta rishikuar dhe rikonceptualizuar vendin e kësaj ngjarjeje në historinë shqiptare. Ndryshe nga interpretimet tradicionale, të cilat e vendosnin theksin pothuajse ekskluzivisht mbi karakterin e saj kombëtar, Hoti përpiket ta analizojë Lidhjen në kuadrin e marrëdhënieve ndërkombëtare dhe të sistemit evropian të balancës së fuqive. Përmes kësaj qasjeje, ai e zhvendos diskutimin nga historia e ngjarjeve drejt historisë së strukturave politike që kushtëzuan lindjen dhe zhvillimin e saj.

Një nga kontributet më të rëndësishme të këtij studimi qëndron në interpretimin e Lidhjes së Prizrenit si subjekt i marrëdhënieve ndërkombëtare. Sipas Hotit, rëndësia e saj historike nuk kufizohet në organizimin e shqiptarëve për mbrojtjen e trojeve etnike, por shtrihet në faktin se ajo shënon momentin kur çështja shqiptare hyn në sistemin politik evropian. Në këtë kuptim, Lidhja

nuk është vetëm organizatë kombëtare, por edhe forma e parë e artikulimit të faktorit shqiptar në arenën ndërkombëtare.

Një risi tjetër teorike është koncepti i “faktorit shqiptar”, i cili zë një vend qendror në analizën e tij. Përmes këtij koncepti, Hoti argumenton se shqiptarët kalojnë nga pozita e objektit të politikës ndërkombëtare në pozicionin e një subjekti që kërkon të ndikojë mbi rrjedhën e ngjarjeve. Ky transformim përfaqëson një nga momentet themelore të historisë politike shqiptare, sepse lidhet me lindjen e vetëdijes moderne kombëtare dhe me afirmimin e interesit politik shqiptar në hapësirën ballkanike.

Nga pikëpamja metodologjike, studimi shquhet për përdorimin e një qasjeje strukturore dhe sistimore. Hoti nuk e interpreton historinë si rezultat të veprimit të individëve të veçantë, por si produkt të ndërveprimit të forcave politike, ekonomike dhe diplomatike që vepronin në nivel evropian dhe rajonal. Në këtë mënyrë, ai arrin të ndërtojë një model analitik që kapërcen kufijtë e historiografisë tradicionale dhe e afron analizën shqiptare me zhvillimet bashkëkohore të shkencave politike dhe të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Një rëndësi të veçantë në studimin e tij zë teoria e balancës së fuqive. Për Hotin, kjo teori përbën çelësin interpretues të krizës lindore, të Kongresit të Berlinit dhe të vetë Lidhjes së Prizrenit. Fuqitë e Mëdha nuk vepronin në funksion të aspiratave të popujve të Ballkanit, por në funksion të ruajtjes së ekuilibrit të forcave ndërmjet tyre. Pikërisht kjo logjikë shpjegon pse territoret shqiptare u trajtuan si objekt transaksionesh diplomatike dhe pse shqiptarët u detyruan të organizoheshin politikisht për të mbrojtur interesat e tyre kombëtare.

Po aq i rëndësishëm është edhe interpretimi që ai i bën pozitës së Perandorisë Osmane. Hoti refuzon si identifikimin e interesave shqiptare me ato osmane, ashtu edhe tezën që e paraqet Lidhjen si instrument të Portës së Lartë. Sipas tij, shqiptarët dhe Perandoria Osmane mund të kishin përkohësisht interesa të përbashkëta, por objektivat e tyre politike ishin thelbësisht të ndryshme. Ky dallim i lejon autorit të argumentojë autonominë politike të lëvizjes shqiptare dhe karakterin e saj origjinal kombëtar.

Në planin historiografik, studimi përfaqëson një kritikë të heshtur ndaj qasjeve romantike dhe nacional-romantike të interpretimit të historisë. Hoti nuk e mohon rëndësinë e figurave historike dhe të idealit kombëtar, por i vendos ato në kontekstin e strukturave politike dhe të proceseve ndërkombëtare që i kushtëzonin. Për rrjedhojë, historia shqiptare nuk paraqitet si zhvillim i izoluar, por si pjesë e historisë së përgjithshme evropiane.

Nga këndvështrimi i historisë diplomatike, studimi dëshmon se Lidhja e Prizrenit ishte një reagim politik ndaj rendit ndërkombëtar të krijuar pas vitit 1878. Ajo lindi si kundërpërgjigje ndaj vendimeve të marra pa pjesëmarrjen e shqiptarëve dhe përfaqësonte përpjekjen e parë të organizuar për të afirmuar interesat kombëtare shqiptare në nivel ndërkombëtar. Në këtë mënyrë, Lidhja bëhet jo vetëm simbol i rezistencës kombëtare, por edhe akt i ndërgjegjshëm diplomatik dhe politik.

Në tërësinë e tij, studimi i Ukshin Hotit paraqet një model të ri të leximit të historisë shqiptare. Ai demonstroi se proceset kombëtare nuk mund të kuptohen jashtë kontekstit ndërkombëtar dhe se historia e shqiptarëve është pjesë integrale e zhvillimeve politike evropiane. Përmes kësaj qasjeje, Hoti arrin të ndërtojë një urë lidhëse ndërmjet historiografisë shqiptare, teorisë politike dhe studimeve të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Prandaj, vlera më e madhe e këtij studimi nuk qëndron vetëm në interpretimin e Lidhjes së Prizrenit, por në ndryshimin e vetë paradigmës së analizës historike. Ukshin Hoti e shndërron Lidhjen nga një episod i rëndësishëm i historisë kombëtare në një fenomen të historisë politike evropiane, duke e paraqitur atë si momentin kur faktori shqiptar hyn në sistemin ndërkombëtar të balancës së fuqive dhe fillon procesin e gjatë të subjektivizimit politik që do të çojë drejt shtetformimit modern shqiptar.

XI. Vendi i studimit në historinë e mendimit politik shqiptar

Studimi i Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit nuk duhet vlerësuar vetëm si kontribut historiografik mbi një ngjarje të rëndësishme të shekullit XIX. Në rrafshin më të thellë teorik ai përfaqëson një ndër tekstet themeluese të mendimit politik modern shqiptar. Rëndësia e tij qëndron në faktin se për herë të parë historia e Lidhjes së Prizrenit interpretohet përmes kategorive të marrëdhënieve ndërkombëtare, të gjeopolitikës dhe të teorisë së sistemit ndërkombëtar, duke e nxjerrë analizën shqiptare nga kufijtë e historiografisë tradicionale dhe duke e vendosur atë në horizontin e shkencave politike moderne.

Në historinë e mendimit shqiptar, Lidhja e Prizrenit ishte interpretuar kryesisht nga këndvështrimi kombëtar, kulturor dhe historik. Autorët e Rilindjes Kombëtare e shihnin atë si simbol të unitetit kombëtar; historiografia e mëvonshme e trajtonte si etapë të rëndësishme të luftës për pavarësi. Hoti nuk i mohon këto dimensione, por ndërton një nivel të ri interpretimi. Ai kërkon të shpjegojë jo vetëm se çfarë ndodhi, por përse ndodhi dhe cilat ishin mekanizmat ndërkombëtarë që e bënë të domosdoshme lindjen e Lidhjes.

Në këtë kuptim, studimi paraqet një kalim nga historia narrative në historinë analitike. Ngjarjet nuk interpretohen më si varg faktesh të veçuara, por si pjesë e një sistemi marrëdhëniesh ndërmjet aktorëve të ndryshëm politikë. Kjo metodë e afron Hotin me traditat më të avancuara të historiografisë politike evropiane të shekullit XX dhe me teoritë bashkëkohore të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Një nga arritjet më të mëdha të këtij studimi është integrimi i historisë shqiptare në historinë evropiane. Përmes analizës së rivaliteteve ndërmjet Rusisë, Britanisë së Madhe, Austro-Hungarisë, Gjermanisë, Francës dhe Italisë, Hoti demonstroi se çështja shqiptare nuk ishte fenomen periferik, por pjesë e drejtpërdrejtë e krizës së rendit evropian të kohës. Kjo qasje e çliron historinë shqiptare

nga provincializmi interpretativ dhe e vendos atë në qendër të proceseve që formësuan Evropën moderne.

Nga pikëpamja epistemologjike, Hoti ndërton një model shpjegues që mbështetet mbi ndërveprimin e strukturës dhe subjektit. Struktura përfaqësohet nga sistemi ndërkombëtar, nga balanca e fuqive dhe nga rivalitetet imperiale; subjekti përfaqësohet nga faktori shqiptar dhe nga veprimi politik i Lidhjes së Prizrenit. Pikërisht ndërveprimi i këtyre dy niveleve prodhon procesin historik. Kjo është arsyeja pse analiza e tij shmang si determinizmin strukturor, ashtu edhe voluntarizmin romantik.

Në planin teorik, studimi mund të konsiderohet si një nga formulimet më të hershme shqiptare të një qasjeje realiste në marrëdhëniet ndërkombëtare. Megjithatë Hoti mbështetet pjesërisht në analizën marksiste të imperializmit, kategoria qendrore e interpretimit të tij mbetet interesi shtetëror, raporti i forcave dhe balanca ndërmjet aktorëve ndërkombëtarë. Për këtë arsye, ai afrohet më shumë me traditën e realizmit politik sesa me historiografinë klasike ideologjike.

Në fund, ky studim fiton rëndësi të veçantë sepse shënon një kthesë metodologjike në mendimin shqiptar. Ai demonstroi se historia kombëtare nuk mund të kuptohet pa historinë ndërkombëtare, ashtu sikurse politika e brendshme nuk mund të kuptohet pa sistemin global të marrëdhënieve. Kjo mënyrë e të menduarit do të bëhet më vonë karakteristike e të gjithë veprës politike të Ukshin Hotit dhe një nga kontributet më të rëndësishme të tij në mendimin politik shqiptar bashkëkohor.

XII. Ukshin Hoti dhe tradita shqiptare e interpretimit të Lidhjes së Prizrenit

Për ta kuptuar plotësisht rëndësinë e studimit të Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit, është e nevojshme që ai të vendoset në kontekstin e traditës shqiptare të interpretimit të kësaj ngjarjeje. Në historinë e mendimit shqiptar, Lidhja e Prizrenit ka qenë një nga temat më të trajtuara të historiografisë, publicistikës dhe mendimit politik. Që nga fundi i shekullit XIX e deri në kohët moderne, ajo është parë si simbol i vetëdijes kombëtare, i unitetit politik dhe i përpjekjeve për mbrojtjen e tërësisë territoriale shqiptare. Megjithatë, secila periudhë historike dhe secili autor e ka interpretuar atë në përputhje me horizontin teorik dhe politik të kohës së vet.

Në traditën e Rilindjes Kombëtare, veçanërisht në veprat e Sami Frashëri, Lidhja e Prizrenit paraqitet si manifestim i zgjimit kombëtar dhe si dëshmi e ekzistencës së kombit shqiptar në kushtet kur diplomacia evropiane ende nuk e njohte atë si subjekt politik të veçantë. Për Sami Frashërin, problemi themelor ishte afirmimi i identitetit kombëtar shqiptar dhe legjitimiteti historik i të drejtës së shqiptarëve për të jetuar në një njësi të përbashkët politike. Në këtë kuptim, interpretimi i tij mbetet kryesisht kombëtar dhe programatik.

Edhe dokumentet politike të Abdyl Frashëri përfaqësojnë një fazë të rëndësishme të konceptimit të Lidhjes si instrument i mbrojtjes së interesave kombëtare. Mirëpo, siç është e natyrshme për një protagonist të drejtpërdrejtë të ngjarjeve, qasja e tij është e orientuar më shumë drejt veprimit

politik sesa drejt interpretimit teorik të proceseve ndërkombëtare. Për Abdyl Frashërin, prioritet mbetet organizimi i shqiptarëve dhe kundërshtimi i vendimeve që cenonin integritetin territorial të trojeve shqiptare.

Në historiografinë e gjysmës së dytë të shekullit XX, veçanërisht në veprat e Aleks Buda dhe Kristo Frashëri, Lidhja e Prizrenit interpretohet si kulm i procesit të Rilindjes Kombëtare Shqiptare dhe si etapa më e avancuar e organizimit politik të shqiptarëve në periudhën osmane. Këta studiues ndriçuan me kompetencë të lartë bazën dokumentare të Lidhjes, strukturën e saj organizative, programin politik dhe veprimtarinë e figurave kryesore. Megjithatë, vëmendja e tyre mbetet kryesisht e përqendruar në historinë kombëtare dhe në proceset e brendshme të zhvillimit të lëvizjes shqiptare.

Pikërisht në këtë pikë fillon origjinaliteti i Ukshin Hotit. Ndryshe nga pararendësit e tij, ai nuk pyet vetëm se çfarë ishte Lidhja e Prizrenit për shqiptarët, por edhe çfarë vendi zinte ajo në sistemin politik evropian të kohës. Kjo zhvendosje e fokusit nga historia kombëtare drejt historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare përbën risinë më të madhe të studimit të tij. Për Hotin, Lidhja nuk është vetëm produkt i vetëdijes kombëtare shqiptare, por edhe reagim ndaj një rendi ndërkombëtar të ndërtuar mbi logjikën e balancës së fuqive.

Në këtë aspekt, Hoti i afrohet më shumë traditës së historisë politike dhe diplomatike sesa historiografisë klasike kombëtare. Ai e sheh Kongresin e Berlinit, Traktatin e Shën Stefanit, politikën e Rusisë, të Britanisë së Madhe dhe të Austro-Hungarisë jo si sfond të largët të ngjarjeve shqiptare, por si pjesë përbërëse të shpjegimit të tyre. Për këtë arsye, në veprën e tij historia shqiptare integrohet organikisht në historinë evropiane.

Një afri e caktuar metodologjike mund të vërehet edhe me disa reflektime të mëvonshme të Rexhep Qosja mbi raportin ndërmjet historisë kombëtare dhe proceseve ndërkombëtare. Megjithatë, Hoti dallon për faktin se ai e formulon këtë qasje në mënyrë sistematike dhe e ndërton mbi një aparat konceptual të mbështetur në teorinë e balancës së fuqive, në analizën e imperializmit dhe në qasjen strukturore të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Nga pikëpamja e historisë së ideve politike shqiptare, mund të thuhet se Ukshin Hoti përfaqëson fazën e kalimit nga interpretimi kombëtar i Lidhjes së Prizrenit në interpretimin gjeopolitik dhe ndërkombëtar të saj. Nëse rilindësit shqiptarë kërkonin të provonin ekzistencën e kombit shqiptar, ndërsa historiografia e shekullit XX kërkonte të shpjegonte procesin e organizimit të tij politik, Hoti përpiket të shpjegojë vendin që ky komb zinte në sistemin ndërkombëtar të kohës.

Prandaj, kontributi i tij nuk qëndron vetëm në shtimin e një interpretimi të ri mbi Lidhjen e Prizrenit, por në ndryshimin e vetë këndvështrimit nga i cili ajo vështrohet. Përmes këtij studimi, Lidhja pushon së qeni vetëm objekt i historisë kombëtare dhe bëhet pjesë e historisë së diplomacisë evropiane, e historisë së balancës së fuqive dhe e historisë së formimit të subjekteve politike në Ballkan. Pikërisht në këtë transformim interpretativ qëndron rëndësia e veçantë e Ukshin Hotit në traditën shqiptare të studimit të Lidhjes së Prizrenit.

Në këtë mënyrë, Ukshin Hoti zë një vend të veçantë në historinë e mendimit politik shqiptar: ai është studiuesi që e interpretoi Lidhjen e Prizrenit jo vetëm si themel të politikës kombëtare shqiptare, por edhe si momentin kur shqiptarët hynë në historinë e marrëdhënieve ndërkombëtare si faktor politik i vetëdijshëm dhe si subjekt i veçantë i proceseve evropiane të shekullit XIX.

XIII. Ukshin Hoti si teoricien i çështjes shqiptare në marrëdhëniet ndërkombëtare

Analiza e studimit të Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit tregon se ai nuk duhet parë vetëm si historian i ideve politike ose si interpretues i një ngjarjeje të rëndësishme të historisë shqiptare. Në thelb, ky studim përfaqëson një përpjekje për të ndërtuar një teori politike të çështjes shqiptare në kontekstin e marrëdhënieve ndërkombëtare. Përmes analizës së Lidhjes së Prizrenit, Hoti formulon një sërë konceptesh që më vonë do të bëhen pjesë organike e mendimit të tij politik: faktori shqiptar, subjektiviteti politik, balanca e fuqive, vetëvendosja, raporti ndërmjet kombit dhe shtetit, si dhe pozita e shqiptarëve në sistemin ndërkombëtar.

Në këtë kuptim, Lidhja e Prizrenit nuk paraqitet vetëm si objekt studimi historik, por si laborator teorik për zhvillimin e ideve të tij politike. Ajo përbën rastin përmes të cilit autori përpiqet të shpjegojë mënyrën se si një popull pa shtet mund të shndërrohet në faktor politik dhe si një bashkësi etnike mund të fitojë statusin e subjektit në marrëdhëniet ndërkombëtare. Kjo pyetje nuk lidhet vetëm me shekullin XIX; ajo lidhet drejtpërdrejt edhe me pozitën e shqiptarëve në Jugosllavinë e shekullit XX, kohë në të cilën vepronte vetë Hoti.

Një nga idetë më të rëndësishme që del nga ky studim është se subjektiviteti politik nuk buron automatikisht nga ekzistenca e shtetit. Në interpretimin e Hotit, shqiptarët filluan të veprojnë si subjekt politik para se të kishin shtetin e tyre kombëtar. Lidhja e Prizrenit dëshmoi se një komb mund të artikulojë interesa kolektive, të organizojë institucione përfaqësuese dhe të ndërhyjë në proceset politike ndërkombëtare edhe në mungesë të sovranitetit shtetëror. Ky është një përfundim me rëndësi të madhe teorike, sepse e zhvendos vëmendjen nga shteti si pikënisje drejt kombit si bartës i subjektivitetit politik.

Në këtë aspekt, Hoti ndërton një koncept dinamik të kombit. Kombi nuk paraqitet si kategori statike e përcaktuar vetëm nga gjuha, kultura ose origjina etnike. Përkundrazi, ai paraqitet si bashkësi historike që fiton kuptim politik përmes veprimit kolektiv dhe përmes aftësisë për të mbrojtur interesat e veta në raport me aktorët e tjerë. Kjo e afron mendimin e tij me traditat moderne të teorisë politike, ku kombi shihet si komunitet politik dhe jo vetëm si bashkësi kulturore.

Një tjetër element qendror i teorisë së tij është raporti ndërmjet kombit dhe sistemit ndërkombëtar. Hoti kundërshton në mënyrë të tërthortë idenë se historia kombëtare zhvillohet në mënyrë të pavarur nga proceset globale. Përkundrazi, ai argumenton se formimi i kombeve moderne lidhet ngushtë me strukturën e sistemit ndërkombëtar dhe me raportet e forcës që ekzistojnë brenda tij.

Pikërisht për këtë arsye ai e sheh Lidhjen e Prizrenit si rezultat të ndërveprimit ndërmjet vetëdijes kombëtare shqiptare dhe krizës së rendit ndërkombëtar evropian të fund-shekullit XIX.

Në planin e teorisë së marrëdhënieve ndërkombëtare, Hoti afrohet me realizmin politik. Ai nisët nga supozimi se aktorët ndërkombëtarë udhëhiqen kryesisht nga interesat dhe nga raportet e forcës. Fuqitë e Mëdha nuk veprojnë sipas parimeve abstrakte morale, por sipas objektivave strategjike dhe gjeopolitike. Megjithatë, ndryshe nga realizmi klasik, ai nuk e kufizon analizën vetëm te shtetet e mëdha. Ai demonstroi se edhe kombet pa shtet mund të ndikojnë në zhvillimet ndërkombëtare kur arrijnë të organizohen politikisht dhe të artikulojnë qartë interesat e tyre.

Një aspekt tjetër me rëndësi është koncepti i vetëvendosjes. Edhe pse ky term nuk zë gjithmonë vend qendror në studimin për Lidhjen e Prizrenit, logjika e analizës së Hotit çon pikërisht në këtë përfundim. E drejta e një kombi për të vendosur mbi fatin e vet përbën themelin e gjithë argumentit të tij. Në këtë kuptim, Lidhja e Prizrenit interpretohet si manifestimi i parë historik i përpjekjes së shqiptarëve për vetëvendosje politike dhe territoriale.

Nga pikëpamja epistemologjike, rëndësia e këtij studimi qëndron në aftësinë e tij për të bashkuar historiografinë, teorinë politike dhe marrëdhëniet ndërkombëtare në një model të vetëm interpretues. Kjo e dallon Hotin nga shumica e studiuesve shqiptarë të kohës së tij. Ai nuk mjaftohet me përshkrimin e ngjarjeve historike, por kërkon të zbulojë mekanizmat që i prodhojnë ato dhe ligjësitë që shpjegojnë zhvillimin e tyre.

Në fund, mund të thuhet se studimi mbi Lidhjen e Prizrenit përfaqëson një nga formulimet më të hershme dhe më të plota të filozofisë politike të Ukshin Hotit. Përmes analizës së kësaj ngjarjeje ai ndërton një teori mbi kombin, subjektivitetin politik dhe vendin e shqiptarëve në botën moderne. Pikërisht për këtë arsye, ky tekst duhet lexuar jo vetëm si studim historik, por si një nga dokumentet themelore të mendimit politik shqiptar të gjysmës së dytë të shekullit XX.

Në historinë e ideve politike shqiptare, Ukshin Hoti mbetet studiuesi që e ngriti çështjen shqiptare nga niveli i një problemi kombëtar në nivelin e një problemi të marrëdhënieve ndërkombëtare. Nëpërmjet kësaj qasjeje ai i dha historisë shqiptare një dimension të ri teorik dhe krijoi një model interpretues që vazhdon të mbetet aktual për studimin e pozitës së shqiptarëve në sistemin ndërkombëtar edhe në kohën bashkëkohore.

XIV. Kontributi shkencor i Ukshin Hotit në interpretimin e Lidhjes së Prizrenit

Studimi i Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit përfaqëson një nga kontributet më të rëndësishme në historinë e mendimit politik dhe historiografik shqiptar të gjysmës së dytë të shekullit XX. Vlera e tij nuk qëndron vetëm në interpretimin e një ngjarjeje të veçantë historike, por në krijimin e një modeli të ri konceptual për të kuptuar marrëdhënien ndërmjet historisë shqiptare dhe proceseve ndërkombëtare. Pikërisht për këtë arsye, ky studim duhet parë jo vetëm si tekst historiografik, por edhe si tekst teorik, metodologjik dhe epistemologjik.

Kontributi i parë i madh i Hotit është metodologjik. Ai largohet nga modeli tradicional i historiografisë përshkruese, e cila zakonisht kufizohej në rindërtimin kronologjik të ngjarjeve dhe të figurave historike. Në vend të kësaj, ai ndërton një analizë të bazuar mbi marrëdhëniet ndërmjet strukturave politike, interesave ndërkombëtare dhe veprimit historik të shqiptarëve. Historia nuk paraqitet më si rrëfim i së kaluarës, por si proces i ndërlikuar ndërveprimi ndërmjet faktorëve lokalë dhe globalë.

Një risi tjetër metodologjike është përdorimi i perspektivës sistemore. Hoti e interpreton Lidhjen e Prizrenit jo si fenomen të izoluar, por si pjesë të sistemit evropian të balancës së fuqive. Kjo qasje i mundëson atij të kapërcejë kufijtë e historisë kombëtare dhe ta integrojë çështjen shqiptare në kontekstin më të gjerë të marrëdhënieve ndërkombëtare. Përmes këtij interpretimi, historia shqiptare fiton një dimension të ri analitik dhe bëhet pjesë e historisë politike të Evropës moderne.

Në planin teorik, risia më e madhe e studimit qëndron në konceptin e “faktorit shqiptar”. Deri atëherë, shqiptarët zakonisht paraqiteshin në historiografi si objekt i vendimeve të marra nga Fuqitë e Mëdha ose nga Perandoria Osmane. Hoti e ndryshon këtë perspektivë. Ai argumenton se me Lidhjen e Prizrenit shqiptarët fillojnë të veprojnë si subjekt politik, duke hyrë në sistemin ndërkombëtar si faktor me interesa të veçanta dhe me aftësi për të ndikuar mbi zhvillimet historike. Kjo është një nga formulimet më origjinale të mendimit politik shqiptar bashkëkohor.

Po aq e rëndësishme është mënyra se si ai e koncepton marrëdhënien ndërmjet kombit dhe shtetit. Në analizën e tij, kombi nuk paraqitet si produkt i shtetit, por si bashkësi politike që mund të ekzistojë dhe të veprojë edhe në mungesë të sovranitetit shtetëror. Lidhja e Prizrenit shfaqet si dëshmi historike e kësaj teze. Shqiptarët organizohen politikisht, artikulojnë interesa kombëtare dhe ndërhyjnë në proceset ndërkombëtare para se të kenë shtetin e tyre kombëtar. Ky interpretim përbën një kontribut me rëndësi të veçantë për teorinë politike shqiptare.

Nga pikëpamja historiografike, Hoti realizon një zhvendosje të rëndësishme konceptuale. Ai nuk e mohon interpretimin kombëtar të Lidhjes së Prizrenit, por e plotëson atë me një interpretim ndërkombëtar. Për rrjedhojë, Lidhja nuk shihet më vetëm si organizatë kombëtare shqiptare, por edhe si reagim ndaj një rendi ndërkombëtar të ndërtuar mbi logjikën e balancës së fuqive. Kjo e bën analizën e tij më të gjerë dhe më komplekse sesa shumica e interpretimeve të mëparshme.

Një tjetër risi historiografike qëndron në analizën e Kongresit të Berlinit. Në historiografinë tradicionale, Kongresi zakonisht paraqitej si forum ku u morën vendime të padrejta ndaj shqiptarëve. Hoti nuk e mohon këtë dimension, por përpiqet të shpjegojë logjikën e brendshme që prodhoi këto vendime. Ai argumenton se ato nuk ishin rezultat i qëndrimeve personale të diplomatëve evropianë, por shprehje e interesave strategjike të Fuqive të Mëdha dhe e nevojës për ruajtjen e ekuilibrit politik në Evropë. Në këtë mënyrë, analiza e tij fiton një thellësi që mungon në interpretimet thjesht normative.

Në fushën e historisë diplomatike, studimi përfaqëson një kontribut të veçantë. Hoti demonstroi se Lidhja e Prizrenit nuk ishte vetëm organizatë e rezistencës territoriale, por edhe instrument

diplomatik për afirmimin e çështjes shqiptare në arenën ndërkombëtare. Memorandumet, peticionet, delegacionet dhe kontaktet politike që zhvilloi Lidhja interpretohen si pjesë e procesit të ndërkombëtarizimit të çështjes shqiptare. Kjo qasje e pasuron ndjeshëm kuptimin tradicional të veprimtarisë së saj.

Po aq i rëndësishëm është kontributi epistemologjik i studimit. Hoti ndërton një model interpretues që kombinon historinë, teorinë politike dhe marrëdhëniet ndërkombëtare. Në këtë mënyrë, ai kapërcen kufijtë disiplinorë dhe krijon një formë të re të analizës shkencore shqiptare. Kjo e vendos studimin e tij ndër tekstet më të avancuara metodologjiksht të mendimit shqiptar të kohës.

Në historinë e albanologjisë, ky studim përfaqëson një moment të rëndësishëm të hapjes së kërkimit shqiptar ndaj teorive moderne të shkencave politike. Ndryshe nga tradita e mëhershme, e cila mbështetej kryesisht në filologji, histori ose etnografi, Hoti fut në analizën shqiptare kategoritë e gjeopolitikës, të sistemit ndërkombëtar, të balancës së fuqive dhe të subjektivitetit politik. Kjo e zgjeron ndjeshëm horizontin teorik të studimeve shqiptare.

Nga këndvështrimi i historisë së ideve politike shqiptare, Ukshin Hoti zë një vend të veçantë sepse ai e koncepton çështjen shqiptare si pjesë të proceseve globale. Për të, historia e shqiptarëve nuk mund të kuptohet jashtë historisë së Evropës dhe as politika shqiptare jashtë sistemit ndërkombëtar. Kjo e bën mendimin e tij një nga formulimet më të plota të ndërthurjes së identitetit kombëtar me analizën e rendit ndërkombëtar.

Një aspekt tjetër me rëndësi është aktualiteti i kësaj qasjeje. Edhe pse studimi trajton ngjarje të shekullit XIX, kategoritë teorike që përdor Hoti mbeten të vlefshme për interpretimin e proceseve politike bashkëkohore. Konceptet e faktorit shqiptar, të subjektivitetit politik, të ndërkombëtarizimit të çështjeve kombëtare dhe të raportit ndërmjet interesit kombëtar dhe sistemit ndërkombëtar vazhdojnë të kenë rëndësi në analizën e zhvillimeve politike të shqiptarëve në kohën moderne.

Në përfundim, mund të thuhet se kontributi më i madh i Ukshin Hotit nuk qëndron vetëm në interpretimin e Lidhjes së Prizrenit, por në transformimin e mënyrës së të menduarit për historinë shqiptare. Ai e zhvendos analizën nga niveli i historisë kombëtare drejt nivelit të historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare dhe e paraqet Lidhjen e Prizrenit si momentin kur shqiptarët hynë në sistemin evropian të politikës si faktor i vetëdijshëm dhe si subjekt historik. Pikërisht për këtë arsye, studimi i tij mbetet një nga arritjet më të rëndësishme të mendimit politik shqiptar bashkëkohor dhe një nga interpretimet më origjinale të Lidhjes së Prizrenit në historiografinë shqiptare.

XV. Kritika ndaj historiografisë romantike

Një nga aspektet më interesante të studimit të Ukshin Hotit është polemika e tij e tërthortë me traditën romantike dhe nacional-romantike të interpretimit të historisë shqiptare. Ndonëse ai nuk e

kundërshton drejtpërdrejt historiografinë kombëtare shqiptare dhe as nuk e mohon rëndësinë e saj në formimin e vetëdijes historike të shqiptarëve, ai përpiket të kapërcejë kufijtë metodologjikë të saj. Në këtë kuptim, studimi i tij mund të lexohet si një përpjekje për ta zhvendosur interpretimin e Lidhjes së Prizrenit nga rrafshi i mitizimit kombëtar në rrafshin e analizës shkencore të proceseve historike dhe të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Në historiografinë romantike, Lidhja e Prizrenit shpesh paraqitet si kulm i heroizmit kombëtar, si shprehje e vullnetit të pandalshëm të shqiptarëve për liri dhe si vepër e disa figurave të mëdha historike që udhëhoqën popullin drejt vetëdijes kombëtare. Kjo mënyrë e interpretimit kishte rëndësinë e saj historike, sepse kontribuoi në forcimin e identitetit kombëtar dhe në ruajtjen e kujtesës historike shqiptare. Megjithatë, sipas logjikës së analizës së Hotit, ajo nuk mjafton për të shpjeguar arsyet reale që çuan në lindjen dhe zhvillimin e Lidhjes së Prizrenit.

Për Hotin, historia nuk mund të reduktohet në veprimin e individëve të mëdhenj dhe as në manifestimin e virtyeteve kombëtare. Ai e sheh Lidhjen si rezultat të ndërveprimit të faktorëve shumë më të ndërlikuar: krizës së Perandorisë Osmane, rivalitetit ndërmjet Fuqive të Mëdha, transformimeve të sistemit evropian të balancës së fuqive dhe procesit të formimit të kombeve moderne në Ballkan. Për këtë arsye, ngjarjet historike nuk shpjegohen përmes heroizmit, por përmes analizës së strukturave politike që i prodhojnë ato.

Në vend që ta paraqesë Lidhjen e Prizrenit si fenomen të izoluar kombëtar, Hoti e vendos atë në qendër të proceseve diplomatike evropiane. Ai e zhvendos vështrimin e studiuesit nga Prizreni drejt kryeqendrave ku merreshin vendimet që përcaktonin fatin e Ballkanit. Kështu, historia e Lidhjes nuk kufizohet më vetëm në kuvendet shqiptare dhe në veprimtarinë e udhëheqësve të saj, por lidhet drejtpërdrejt me zhvillimet që ndodhnin në Berlin, Vjenë, Londër, Petrograd dhe Stamboll. Pikërisht në këto qendra politike formësoheshin strategjitë dhe interesat që do të përcaktonin të ardhmen e hapësirës shqiptare.

Në këtë kuptim, Hoti e shndërron historinë kombëtare në histori ndërkombëtare. Ai demonstroi se Lidhja e Prizrenit nuk mund të kuptohet pa Kongresin e Berlinit, as Kongresi i Berlinit pa rivalitetin ruso-britanik, as ky rivalitet pa sistemin evropian të balancës së fuqive. Kështu, historia shqiptare vendoset në lidhje organike me historinë politike të Evropës dhe me proceset globale që karakterizuan fundin e shekullit XIX.

Njëkohësisht, kjo qasje përfaqëson një kritikë ndaj konceptimit teleologjik të historisë, sipas të cilit zhvillimet kombëtare paraqiten si rrugë e paracaktuar drejt shtetformimit. Hoti tregon se asgjë nuk ishte e garantuar historikisht. Fati i shqiptarëve varej nga raporti i forcave ndërkombëtare po aq sa nga aftësia e tyre për t'u organizuar politikisht. Për këtë arsye, Lidhja e Prizrenit nuk paraqitet si etapë e pashmangshme e historisë kombëtare, por si përgjigje konkrete ndaj një krize të caktuar historike dhe diplomatike.

Nga pikëpamja metodologjike, kjo përfaqëson kalimin nga historiografia romantike në historiografinë analitike. Në vend të figurave heroike, në qendër vendosen proceset historike; në

vend të narrativës kombëtare, vendosen strukturat ndërkombëtare; në vend të interpretimit moral, vendoset analiza e interesave politike dhe e raporteve të forcës. Pikërisht në këtë transformim qëndron një nga kontributet më të rëndësishme të Ukshin Hotit në studimin e Lidhjes së Prizrenit dhe në historinë e mendimit historiografik shqiptar.

XVI. Ukshin Hoti dhe lindja e qasjes gjeopolitike në historiografinë shqiptare të Lidhjes së Prizrenit

Në historinë e studimeve shqiptare për Lidhjen e Prizrenit, Ukshin Hoti zë një vend të veçantë jo vetëm për shkak të përfundimeve që arrin, por sidomos për shkak të këndvështrimit nga i cili e vështron objektin e studimit. Nëse historiografia tradicionale shqiptare e kishte analizuar Lidhjen kryesisht në funksion të procesit të Rilindjes Kombëtare, të organizimit politik të shqiptarëve dhe të mbrojtjes së tërësisë territoriale, Hoti e vendos atë në një horizont shumë më të gjerë interpretativ: në hapësirën e gjeopolitikës evropiane dhe të marrëdhënieve ndërkombëtare të shekullit XIX.

Kjo qasje përfaqëson një risi të rëndësishme në mendimin historiografik shqiptar. Deri në atë kohë, edhe studimet më të rëndësishme të Lidhjes së Prizrenit ishin përqendruar kryesisht në analizën e strukturave të brendshme të lëvizjes kombëtare shqiptare. Vëmendja kryesore u kushtohej programit politik, organizimit institucional, figurave udhëheqëse, rezistencës ushtarake dhe veprimtarisë diplomatike të shqiptarëve. Hoti nuk i mohon këto dimensionë, por argumenton se ato nuk mund të kuptohen plotësisht pa analizuar strukturën e sistemit ndërkombëtar në të cilin ato vepronin.

Në këtë kuptim, ai e zhvendos fokusin nga historia e brendshme shqiptare drejt historisë së rendit politik evropian. Për të, Ballkani nuk është vetëm hapësirë e lëvizjeve kombëtare, por një strategjike ku përplasen interesat e Rusisë, Britanisë së Madhe, Austro-Hungarisë, Gjermanisë dhe Perandorisë Osmane. Kjo është arsyeja pse ai e konsideron të pamundur interpretimin e Lidhjes së Prizrenit jashtë krizës lindore, Kongresit të Berlinit dhe politikës së balancës së fuqive.

Në analizën e tij, hapësira shqiptare fiton një kuptim të ri gjeopolitik. Ajo nuk paraqitet më vetëm si territor etnik ose si atdhe kombëtar, por si zonë me rëndësi strategjike në rivalitetet ndërmjet fuqive të mëdha. Kjo është një nga risitë më të mëdha teorike të studimit. Për herë të parë në historiografinë shqiptare, çështja shqiptare interpretohet jo vetëm si problem kombëtar, por edhe si problem gjeopolitik.

Në këtë aspekt, Hoti afrohet me traditën moderne të analizës gjeopolitike, ku vendi i një kombi nuk përcaktohet vetëm nga historia dhe identiteti i tij, por edhe nga pozita që ai zë në strukturën e marrëdhënieve ndërkombëtare. Kjo qasje i lejon atij të shpjegojë pse çështja shqiptare nuk mund të zgjidhet vetëm përmes mobilizimit kombëtar, por varej edhe nga raportet e forcës ndërmjet aktorëve ndërkombëtarë.

Njëkohësisht, kjo qasje e largon Hotin nga interpretimet romantike të historisë. Ai nuk e paraqet Lidhjen e Prizrenit si produkt ekskluziv të heroizmit kombëtar dhe as si rezultat të vullnetit të disa figurave të mëdha historike. Përkundrazi, ai përpiket të tregojë se edhe proceset më të rëndësishme të historisë kombëtare zhvillohen brenda kufizimeve dhe mundësive që krijon sistemi ndërkombëtar. Në këtë mënyrë, historia shqiptare bëhet pjesë e historisë së përgjithshme evropiane.

Nga pikëpamja epistemologjike, kjo përfaqëson kalimin nga një historiografi kryesisht kombëtare në një historiografi të orientuar drejt analizës së sistemeve politike. Hoti nuk pyet vetëm se çfarë bënë shqiptarët, por edhe në çfarë sistemi politik vepronin ata. Kjo pyetje ndryshon rrënjësisht mënyrën e interpretimit të ngjarjeve historike dhe i jep studimit një dimension të ri teorik.

Në këtë kuptim, mund të thuhet se Hoti është ndër studiuesit e parë shqiptarë që e trajton Lidhjen e Prizrenit si fenomen të gjeopolitikës evropiane. Përmes analizës së tij, shqiptarët nuk paraqiten më vetëm si popull që kërkon të mbrojë trojet e veta, por si faktor që hyn gradualisht në sistemin ndërkombëtar dhe përpiket të afirmojë interesat e veta në raport me fuqitë e mëdha të kohës.

Prandaj, rëndësia e studimit të Ukshin Hotit nuk kufizohet në historinë e Lidhjes së Prizrenit. Ai përfaqëson një moment të rëndësishëm në evolucionin e mendimit politik dhe historiografik shqiptar, sepse hap rrugën për një interpretim të ri të historisë kombëtare: një interpretim që e lidh atë me gjeopolitikën, me diplomacinë dhe me strukturën e sistemit ndërkombëtar. Pikërisht për këtë arsye, studimi i tij mund të konsiderohet një nga fillesat e qasjes gjeopolitike në historiografinë moderne shqiptare.

Në përfundim, mund të thuhet se Ukshin Hoti nuk e ndryshoi vetëm mënyrën e interpretimit të Lidhjes së Prizrenit. Ai ndryshoi vetë mënyrën e konceptimit të historisë shqiptare. Duke e vendosur çështjen shqiptare në marrëdhënie të drejtpërdrejta me politikën evropiane dhe me balancën e fuqive, ai krijoi një model interpretues që mbetet ndër më të avancuarit në mendimin politik dhe historiografik shqiptar të shekullit XX.

XVI. Kontributi shkencor i studimit

Nga pikëpamja e historisë së ideve politike shqiptare, studimi i Ukshin Hotit mbi Lidhjen e Prizrenit përfaqëson një nga interpretimet më moderne dhe teorikisht më të artikuluar të kësaj ngjarjeje themelore të historisë shqiptare. Vlera e tij nuk qëndron aq në sjelljen e dokumenteve të reja historike apo diplomatike, sa në mënyrën e re të leximit dhe të interpretimit të tyre. Në fakt, pjesa më e madhe e burimeve diplomatike, e dokumenteve të Kongresit të Berlinit, e materialeve mbi Krizën Lindore dhe e të dhënave për veprimtarinë e Lidhjes së Prizrenit ishin të njohura edhe më parë nga historiografia shqiptare dhe ajo evropiane. Risia e Hotit nuk është faktografike, por konceptuale dhe metodologjike.

Për herë të parë në studimet shqiptare, Lidhja e Prizrenit nuk analizohet vetëm si organizatë kombëtare e krijuar për mbrojtjen e trojeve shqiptare dhe as vetëm si etapë e rëndësishme e Rilindjes Kombëtare Shqiptare. Ajo vendoset brenda një kornize shumë më të gjerë interpretative, duke u trajtuar si pjesë përbërëse e sistemit evropian të marrëdhënieve ndërkombëtare. Në këtë mënyrë, historia shqiptare integrohet në historinë politike të Evropës dhe fiton një dimension të ri analitik, i cili mungonte në interpretimet tradicionale.

Një nga risitë më të rëndësishme teorike të studimit është përdorimi i konceptit të balancës së fuqive si kategori qendrore interpretative. Sipas Hotit, zhvillimet politike në Ballkan gjatë gjysmës së dytë të shekullit XIX nuk mund të kuptohen pa analizuar rivalitetin ndërmjet Fuqive të Mëdha dhe përpjekjet e tyre për të ruajtur ekuilibrin politik në Evropë. Për këtë arsye, Lidhja e Prizrenit nuk paraqitet si fenomen i izoluar kombëtar, por si produkt i ndërveprimit ndërmjet vetëdijes kombëtare shqiptare dhe strukturës së sistemit ndërkombëtar të kohës.

Po aq e rëndësishme është edhe mënyra se si Hoti e koncepton rolin e shqiptarëve në këto procese. Në historiografinë e mëparshme, shqiptarët shpesh paraqiteshin si objekt i politikave të Fuqive të Mëdha dhe i vendimeve të marra në qendrat evropiane të diplomacisë. Hoti e ndryshon rrënjësisht këtë perspektivë. Ai argumenton se me krijimin e Lidhjes së Prizrenit shqiptarët fillojnë të veprojnë si faktor politik i veçantë, duke hyrë në sistemin ndërkombëtar si subjekt që artikulon interesa të veta dhe përpiket të ndikojë mbi rrjedhën e zhvillimeve politike. Kjo është një nga formulimet më të avancuara të konceptit të subjektivitetit politik në mendimin shqiptar të shekullit XX.

Një risi tjetër me rëndësi të veçantë është lidhja që Hoti vendos ndërmjet çështjes shqiptare, teorisë së imperializmit dhe gjeopolitikës evropiane. Ai e interpreton Krizën Lindore jo vetëm si krizë të Perandorisë Osmane, por si pjesë të rivalitetit global ndërmjet fuqive imperialiste të kohës. Në këtë kuadër, Ballkani paraqitet si hapësirë strategjike ku kryqëzohen interesat e Rusisë, Britanisë së Madhe, Austro-Hungarisë, Gjermanisë dhe fuqive të tjera evropiane. Kjo i jep analizës së tij një thellësi që shkon përtej historiografisë tradicionale dhe e afron atë me teoritë moderne të marrëdhënieve ndërkombëtare.

Nga këndvështrimi metodologjik, studimi shënon kalimin nga historia narrative në historinë analitike. Hoti nuk kufizohet në përshkrimin e ngjarjeve, por kërkon të zbulojë mekanizmat që i prodhuan ato. Ai nuk pyet vetëm se çfarë ndodhi me Lidhjen e Prizrenit, por edhe përse ndodhi, cilat ishin kushtet ndërkombëtare që e bënë të mundur lindjen e saj dhe çfarë vendi zinte ajo në sistemin politik evropian të kohës. Kjo mënyrë e të menduarit përfaqëson një hap cilësor në zhvillimin e mendimit historiografik shqiptar.

Në planin epistemologjik, studimi ka rëndësi të veçantë sepse ndërton një model interpretues që bashkon historinë kombëtare me historinë ndërkombëtare. Përmes këtij modeli, çështja shqiptare nuk paraqitet më si fenomen periferik, por si pjesë e proceseve të mëdha politike që karakterizuan

Evropën e fund-shekullit XIX. Kjo e vendos historinë shqiptare në një kontekst më të gjerë teorik dhe e çliron atë nga izolimi interpretativ që kishte karakterizuar shpesh historiografinë kombëtare.

Prandaj, mund të thuhet se kontributi kryesor i Ukshin Hotit qëndron në rikonceptualizimin e vetë objektit të studimit. Ai e zhvendos analizën e Lidhjes së Prizrenit nga rrafshi i historisë kombëtare në rrafshin e historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare dhe e interpreton atë si momentin kur faktori shqiptar hyn në sistemin evropian të balancës së fuqive. Në këtë kuptim, Lidhja e Prizrenit nuk paraqitet vetëm si organizatë kombëtare shqiptare, por si aktor politik që ndërhyr në proceset diplomatike dhe gjeopolitike të kohës.

Pikërisht këtu qëndron vlera më e madhe teorike e studimit. Ukshin Hoti arrin të tregojë se historia e shqiptarëve nuk mund të kuptohet jashtë historisë së Evropës dhe se proceset kombëtare shqiptare nuk mund të interpretohen pa marrë parasysh strukturën e sistemit ndërkombëtar. Kjo qasje e bën studimin e tij një nga kontributet më të rëndësishme në historinë e mendimit politik shqiptar dhe një nga interpretimet më origjinale të Lidhjes së Prizrenit në historiografinë moderne shqiptare.

Në këtë kuadër, teza themelore që del nga gjithë analiza mund të formulohet kështu: **Ukshin Hoti e zhvendosi interpretimin e Lidhjes së Prizrenit nga rrafshi i historisë kombëtare në rrafshin e historisë së marrëdhënieve ndërkombëtare, duke e konceptuar atë si momentin e hyrjes së faktorit shqiptar në sistemin evropian të balancës së fuqive dhe në politikën ndërkombëtare të shekullit XIX.** Pikërisht kjo tezë përfaqëson boshtin teorik të studimit dhe përbën bazën mbi të cilën mund të ndërtohet analiza e mëtejshme historiografike, teorike, diplomatike dhe politologjike e veprës së Ukshin Hotit.

PËRFUNDIM

Analiza e studimit të Ukshin Hotit mbi Lidhjen Shqiptare të Prizrenit dëshmon se kemi të bëjmë me një nga interpretimet më të rëndësishme teorike dhe metodologjike të kësaj ngjarjeje në mendimin politik dhe historiografinë shqiptare të shekullit XX. Ndërsa historiografia tradicionale shqiptare e kishte interpretuar Lidhjen kryesisht si etapë të Rilindjes Kombëtare dhe si organizatë për mbrojtjen e trojeve shqiptare, Hoti ndërton një perspektivë më të gjerë, në të cilën ajo paraqitet si pjesë përbërëse e sistemit evropian të marrëdhënieve ndërkombëtare dhe e politikës së balancës së fuqive.

Kontributi i tij më i rëndësishëm qëndron në konceptualizimin e Lidhjes së Prizrenit si moment i lindjes së faktorit shqiptar në politikën ndërkombëtare. Përmes këtij interpretimi, shqiptarët nuk paraqiten më vetëm si objekt i vendimeve të Fuqive të Mëdha, por si subjekt politik që përpiqet të artikulojë interesat e veta kombëtare në kushtet e rivaliteteve gjeopolitike të Evropës së fund-shekullit XIX. Kjo qasje e zhvendos historinë shqiptare nga korniza e ngushtë kombëtare drejt një horizonti më të gjerë evropian dhe ndërkombëtar.

Po aq i rëndësishëm është edhe përdorimi i teorisë së balancës së fuqive si kategori qendrore interpretative. Përmes saj, Hoti demonstroi se Lidhja e Prizrenit nuk mund të kuptohet jashtë Krizës Lindore, Kongresit të Berlinit dhe rivaliteteve ndërmjet Rusisë, Britanisë së Madhe, Austro-Hungarisë, Gjermanisë dhe Perandorisë Osmane. Në këtë kuptim, historia shqiptare shfaqet si pjesë organike e proceseve që përcaktuan rendin politik evropian të kohës.

Nga pikëpamja metodologjike, studimi përfaqëson kalimin nga historia narrative në historinë analitike, nga interpretimi romantik në interpretimin strukturor dhe nga historia kombëtare në historinë e marrëdhënieve ndërkombëtare. Pikërisht në këtë transformim qëndron edhe risia e tij më e madhe shkencore. Hoti nuk ndryshon vetëm mënyrën e interpretimit të Lidhjes së Prizrenit, por edhe vetë mënyrën e konceptimit të historisë shqiptare.

Prandaj, mund të përfundohet se studimi i Ukshin Hotit për Lidhjen e Prizrenit përfaqëson një nga arritjet më të rëndësishme të mendimit politik shqiptar bashkëkohor. Ai e shndërroi Lidhjen nga objekt të historiografisë kombëtare në subjekt të analizës gjeopolitike dhe diplomatike, duke krijuar një model interpretues që vazhdon të mbetet ndër më modernët dhe më të qëndrueshmit në studimet shqiptare për historinë politike të shekullit XIX.